

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

.....önkormányzat intézi-----

2. A TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

A honfoglalásig

Bátaszék környékén a legrégebb időkről megtalálható az emberi élet nyoma. Népek éltek itt, akiknek nyelvét, de még nevét sem ismerjük, csupán a földben hagyott jellegzetes eszközeik megmunkálásáról tudjuk, hogy kik voltak. A vaskortól már írásos emlékeink is vannak az itt élő népcsoportról, akiket keltáknak neveztek, s akik a környéken nagytelepeket hoztak létre (Báta-Öreghegy, Farkasd, Szekszárd). Őket az időszámítás környékén a rómaiak igázták le, s így a környék is Pannónia provincia része lett. A barbár támadások kivédésére a rómaiak hadi utat építettek Óbudától Eszékig, melyet egész hosszában katonai telepekkel erősítettek meg. Délre a legközelebbi erődítmény Lugio (Dunaszekcső), északra Ad Statuas (Várdomb) volt, s mivel az út a dombvonalat követte, a mai Bátaszék területe oldalról, töltéssel volt az úthoz kapcsolva. A közelben jelentős település vagy villa nyoma a mai Kövesd-puszta határában figyelhető meg. Az út nyomvonalát római mérföldmutatók jelölték, melyek közül kettő ma is a szekszárdi múzeumban található. A római birodalom felbomlása után a népvándorlás hullámaiban sorra követték egymást a szarmaták, hunok, avarok, frankok, szlávok, de szilárd államot csak a 9. század végén megérkező magyarság tudott itt létrehozni Szent István király idején. Ennek a színes és régészeti anyagban oly gazdag kornak a tárgyi emlékei a Csanády gyűjteményben láthatók. (Bátaszék, Vörösmarty u. 1.)

A ciszterci apátság

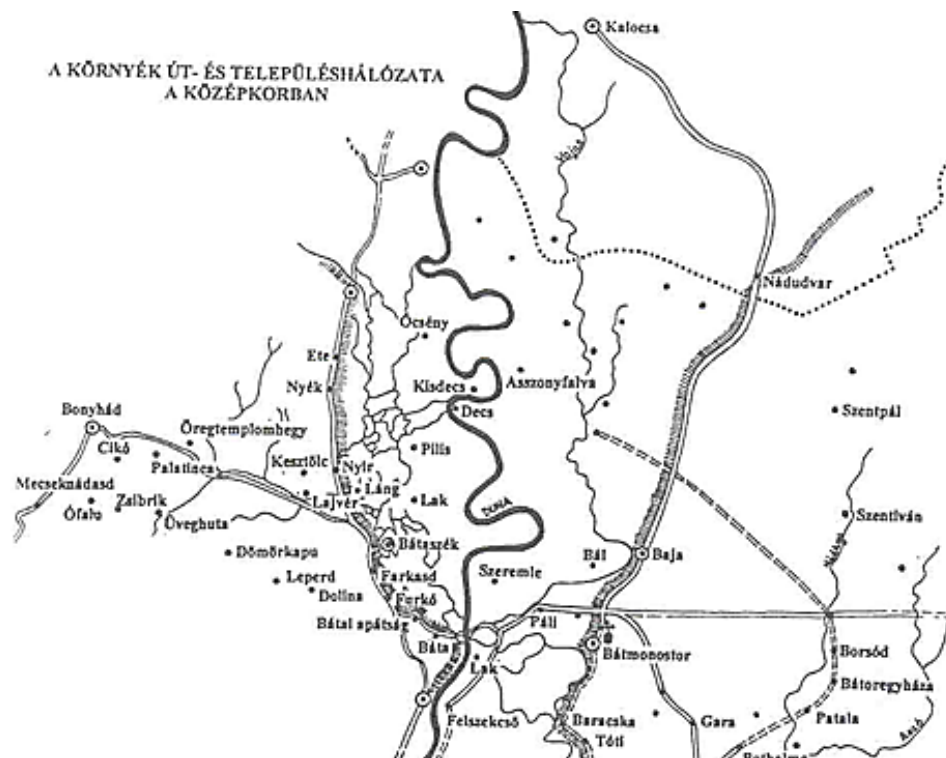
A honfoglalás idején megjelenő magyarság a mai Bátaszék központjában hozta létre települését, mely Szent István idején keresztény hitre térve templomos helyé is vált, temetője a mai hősök tere alatt található. 1142-ben II. Géza király ciszterci szerzeteseket telepített le Széken az ausztriai Heiligenkreuzból, akik monostort építettek a falu régi helyén, s ezt Cikádornak nevezték el. A nép azonban a falut továbbra is Széknek hívta. A ciszterci apátság nem csak a település, hanem a környék életét is megváltoztatta. A cikádori apátok ugyanis új gazdálkodási eljárásokat honosítottak meg, rendszeresen utaztak Franciaországba, eljárak a pápák és királyok megbízásából. Az apátság gazdaságilag is jelentős központtá vált, amit az jelez a legvilágosabban, hogy a pápa és a IV. laterani zsinat is foglalkozott a cikádori ciszterciek szőlőfelvásárlásával és borügyleteivel.

A tatárjárás azonban egy csapásra véget vetett a virágzó monostori életnek. 1242. március elején ugyanis egy portyázó tatár csapat felgyújtotta és porig rombolta a monostort és a templomot. A pusztítás oly mértékű volt, hogy a ciszterciek száz évig sem tudták a helyreállítást befejezni. A monostorban ez időben is folyt szerzetesi élet, sőt a ciszterciek kisebb mértékű hiteles helyi tevékenységet is kifejtettek, de a helyreállítást csak akkor tudták elkezdni, amikor 1347-ben és 1353-ban a bátmonostori Töttös család nagyobb összeggel dotálta az újjáépítést. Így sem tudták teljes nagyságában helyreállítani, s a templom rövidebb lett a tatárjárás előtti állapotnál. Ettől az időtől már jelentkeztek a monostorban a válság jelei. Egyre kevesebb szerzetes kérte felvételét a rendbe, az apátság működtetése és fenntartása is nehezebb lett, így a kegyúr, Zsigmond király a délvidékről a török elől menekülő bencés szerzeteseket telepített a cikádori monostorba, akik ezután a ciszterciektől való megkülönböztetés érdekében széki apátságnak nevezték magukat.

III. Szék a bencések kezén

1419 őszen érkeztek meg a bencés szerzetesek, s ezzel új fejezet kezdődött Bátaszék történetében. Apátjuk Imre, a hatalmas Újlaki család tagja, nem csak a monostor helyzetét erősítette meg, de gazdasági téren is sokat köszönhet neki a környék. Bátaszék pl. az ő idején fejlődött mezővárossá, jelentős iparos réteg alakult ki. A lakosság számának növekedését mutatja, hogy új városrészrel gyarapodott, a korábbi Alsóvárosnak nevezett településmag mellett Szék- Felsővárossal. Ez időben játszódott le a monostor közelében I. Ulászló és V. László király pártjai között a cikádori csata.

Mátyás király idején az apátságot kormányzók irányították, akik közül ki kell emelni Debrenzei Tamás zágrábi, majd nyitrai püspököt, aki hiteles helyi engedélyt is szerzett újra az itt élő bencés szerzeteseknek. Halála után Mátyás király 1478-ban egyesítette a széki apátság javadalmát a szomszédos bátai apátsággal, így a huzamos együttélés eredményeként kezdték Szék nevét Bátaszék alakban használni a 16. század elejétől. A békés belső fejlődésnek a török előrenyomulása vetett véget.

Bátaszék és környékének út- és településhálózata a középkorban

(forrás: Bátaszék története I. A kezdetektől 1539-ig kiadja Bátaszék Város Önkormányzata 1997)

Batosek török palánkjá

1529 nyarán Ibrahim pasa, mivel a székiek ellenálltak neki, az erődített helyet földig romboltatta. Buda elfoglalása után (1541) azonban a török a hadiút biztosítására palánkvárat épített ki, mely egy földvárból és a belső várból állt. A földvár falai vert földből készültek, s bizonyos pontjain kerek és négyszögletes tornyok álltak. Az egyik kerek torony pl. a könyvtár előtti járda alatt nyugszik, alig fél méternyire. A belső vár a megerősített középkori templom és monostor maradványa lehetett. A templom szentélyét és keresztházát Szulejmán szultán tiszteletére dzsámivá alakították, délkeleti részéhez minaretet építettek, míg a templom hajóit elfalazva kis szobákra osztották, ahol a török helyőrség tanyázott. E dzsámi építészeti emléke az a török mosdómedence, amely ma a templom előcsarnokában látható.

Maga a város a török kor elején kb. 100, a 17. század közepén 50 szegényes, deszka tetejű házból állt. A palánk mély és széles árokkal volt körülvéve, melynek csapóhidját minden éjjel felvontatták, tudjuk meg Evlia Cselebi híres török utazótól. A török helyőrség, mely főleg bosnyák martalócokból állt, aga parancsnoksága alatt élt a széki palánkban. A 17. századra lakossága nagymértékben megfogyott, főleg a délszláv, bosnyák elemek maradtak meg a környéken, akik a felszabadító háborúk után is itt éltek, amikor a bécsi udvar parancsára a török várakat és palánkokat, köztük a bátaszékit is földig rombolták. Bátaszék ekkor a bátai apátsághoz tartozott, melynek címét a Habsburg uralkodók magyar főpapoknak adományozták. Közülük kiemelkedik a 17. század első felében élt Veresmarti Mihály, aki irodalmi művét Intő és tanító levél címmel e környék lakosainak ajánlotta.

Az újjáépülő mezőváros

A török kiűzése után a bátai apátságot az olasz származású Jány Jakab Ferdinánd kapta meg, aki birtokai központjául Báticaséket jelölte ki. Jány már az 1710-es évek elején foglalkozott a környék betelepítésével, mivel a török kivonulása után a környék majdnem lakatlan maradt. Először szerbekkel próbálkozott, de ezek engedetlenek lévén, Jány Németországba küldött ügynököket telepesek verbuválására. 1718-ban kezdődött el a németek betelepítése, akik három évig adómentességet is kaptak. Helyreállította számukra a középkori templom szentélyét, s papot is küldött Báticasékre. A telepítés nem csak Báticasékre, hanem a környező apátsági birtokokra, Leperdre, Dolinára, Furkora, Kövesdre és Lajvérra is kiterjedt. A település fejlődése Jány 1727-ben bekövetkezett tragikus halála után is folyt, sőt az 1739-es nagy pestisjárvány sem tudta lassítani. Közben az új apát, Kollonich Zsigmond bécsi érsek a régi templomot átépítette, s toronnyal látta el. Kollonich halála után 1751-től Mária Terézia a birtokot és Báticaséket a bécsi Terezianumi Akadémiának adományozta az ott nevelkedő magyar ifjak eltartására. A 18. század közepére Báticasék jelentős mezővárossá fejlődött. Lakossága meghaladta a 2000-et, a németek mellett jelentős magyar és szerb népesség is élt a városban. A katolikusok mellett a szerbeknek is volt templomuk, s már ekkor külön tanítója volt a szerb gyerekeknek. E korból valók Báticasék legszebb műemlékei, az Orbán-, a Kálvária-, és a Mária-kápolnák, a terezianumi épületek közül az 1770-es években épült kastély (Városháza), a 18-19. század fordulóján készült számvevőség székháza. A lakosság főleg mezőgazdasággal foglalkozott, de jelentős a céhes iparral is számolhatunk a 18. század közepétől. Külön céhe volt Báticaséken a fazekasoknak, ácsoknak, bádigosoknak, kőműveseknek, bognároknak, lakatosoknak, takácsoknak és a csizmadiáknak.

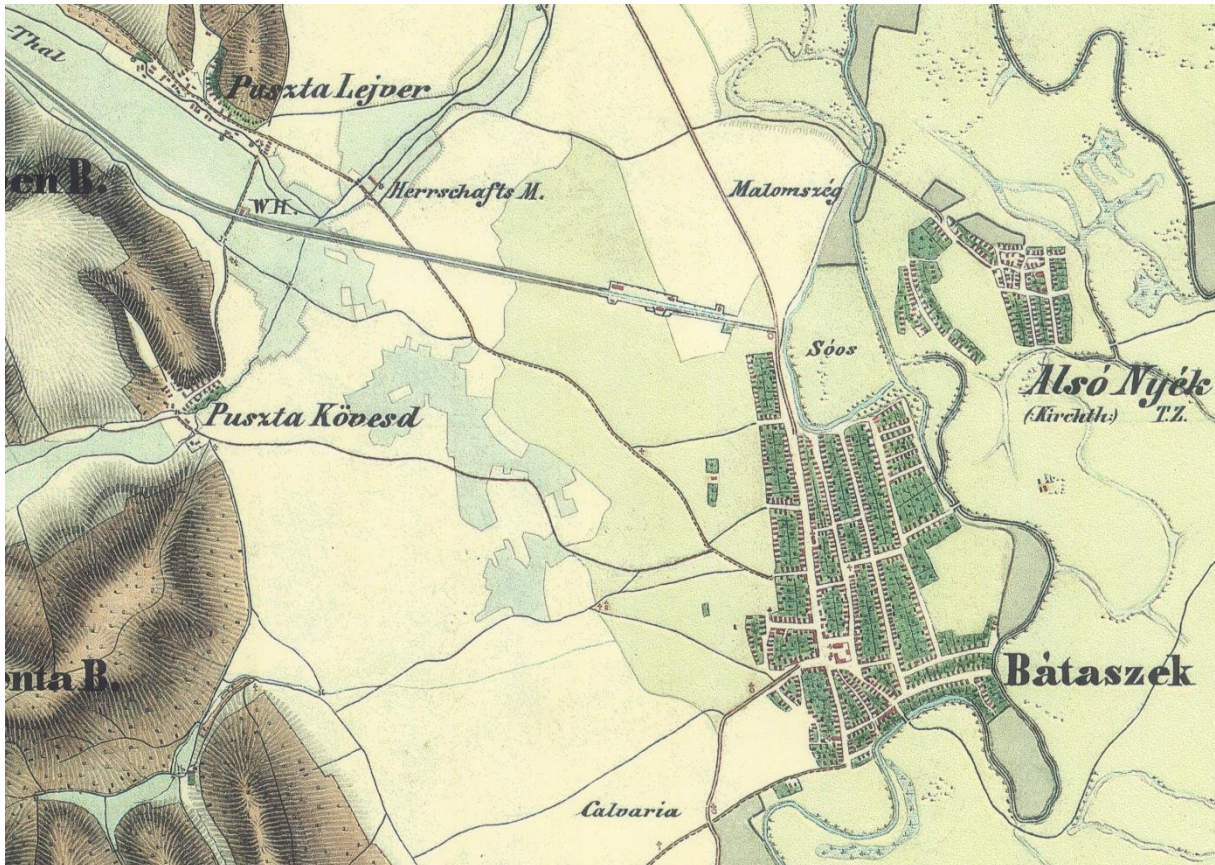

Báticasék, a mai Kövesd és Lajvér településrészek előzményei, valamint Alsónyék ábrázolása az 1780-84 között készült 1. katonai felmérés, XIII-XXXI (forrás: Forster Központ Archivuma)

Az utolsó két évszázad

A mezőváros fejlődését az is mutatja, hogy lakossága tovább nőtt. A 18. század végére 3000-re emelkedett, a 19-20. század fordulójára elérte a 7000-et, s azóta alig változott. A 19. század legfontosabb eseménye az 1848-as forradalom és szabadságharc volt, melyben sokan támogatták a szabadság ügyét katonaként, nemzetőrként. Bátaszéken is alakult nemzetőr zászlóalj három századdal, s majdnem hatszázan szolgáltak benne (564 fő legénység, 33 főtiszt) magyarok és németek vegyesen. 1849-ben, amikor a Dunántúl a császáriak kezére került, osztrák helyőrséget helyeztek Bátaszékre.

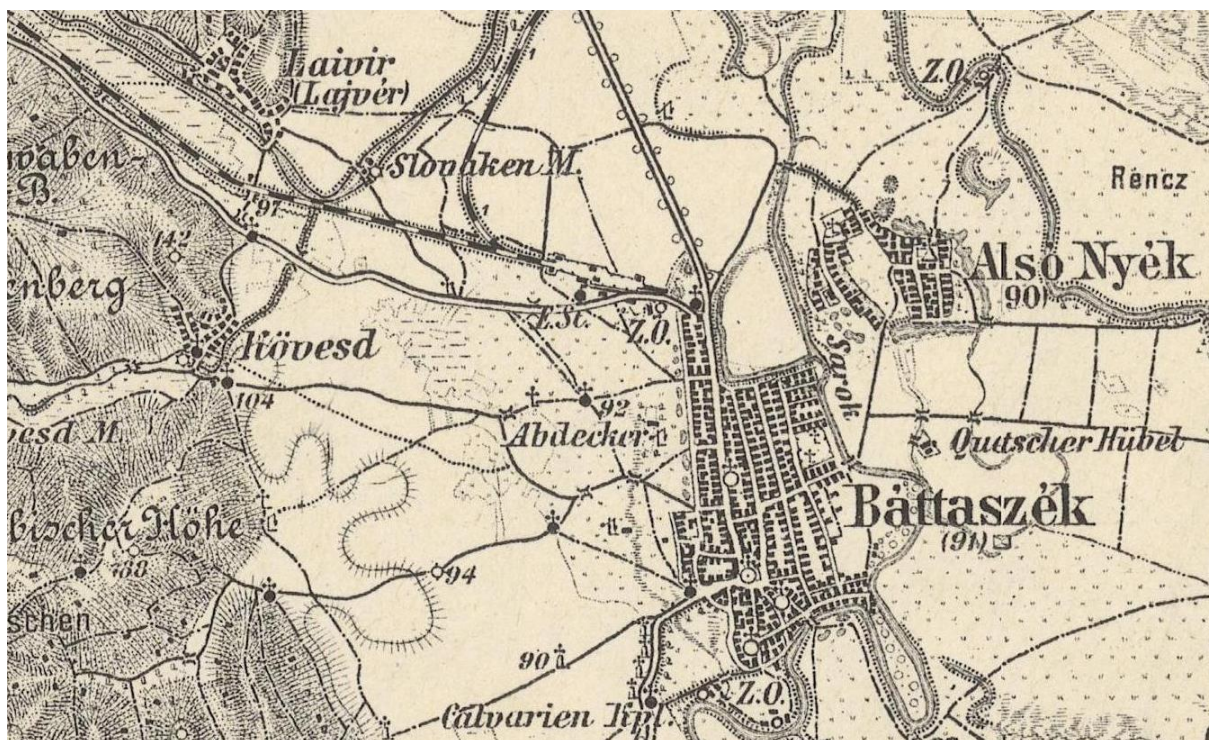

Bátaszék, a mai Kövesd és Lajvér településrészek, valamint Alsónyék ábrázolása a 2. katonai felmérés 1859-ben készült XXX-62 sz. szelvényén (forrás: Forster Központ Archivuma)

Az 1860-as évek közepén egy tűzvészben a település nagy része megsemmisült, ám az újjáépítés gyorsan megtörtént. A fejlődés innen töretlen az I. világháborúig. 1866-ban a város táviróállomást kapott, 1871-73 között pedig megépült az első vasútvonal, a dombóvári. Az 1890-es években összekötötték Bátaszéket Szekszárddal is, majd elkészült a pécsi, végül a bajai vonal és a dunai híd, így Bátaszék jelentős vasúti központtá vált. A bajai hidat 1908-ban adták át, s ekkor készült a mai vasútállomás épülete is.

A századforduló legnagyobb eseménye az új neogótikus templom felépítése volt, melyet 1903-ban szenteltek föl. Az I. világháború, majd az ezt követő elcsatolások rázták meg mélyebben a bátaszéki társadalmat, ugyanis 1921-ben a helyi szerb kisebbség egy-két család kivételével papostól-tanítóstól Jugoszláviába költözött. A két világháború közti konszolidált állapotokat újabb megpróbáltatások követték a II. világháború végén, melynek eredményeként Bátaszék lakossága nagyobb részben kicserélődött. Közel 4000 svábot telepítettek ki Németországba, helyükre bukovinai székelyeket (főleg józseffalvaiakat) és felvidékieket (Udvard, Nagysalló, és Szencz környékéről) telepítettek, de elszórtan délvidékiek is jöttek, s akadt egy-egy egyéni betelepülő is az ország különböző részeiről.

Bátorfőszék, a mai Kövesd és Lajvér településrészek, valamint Alsónyék ábrázolása a 3. katonai felmérés 1880-ban készült XIX-21 sz. szelvényén (forrás: Forster Központ Archívuma)

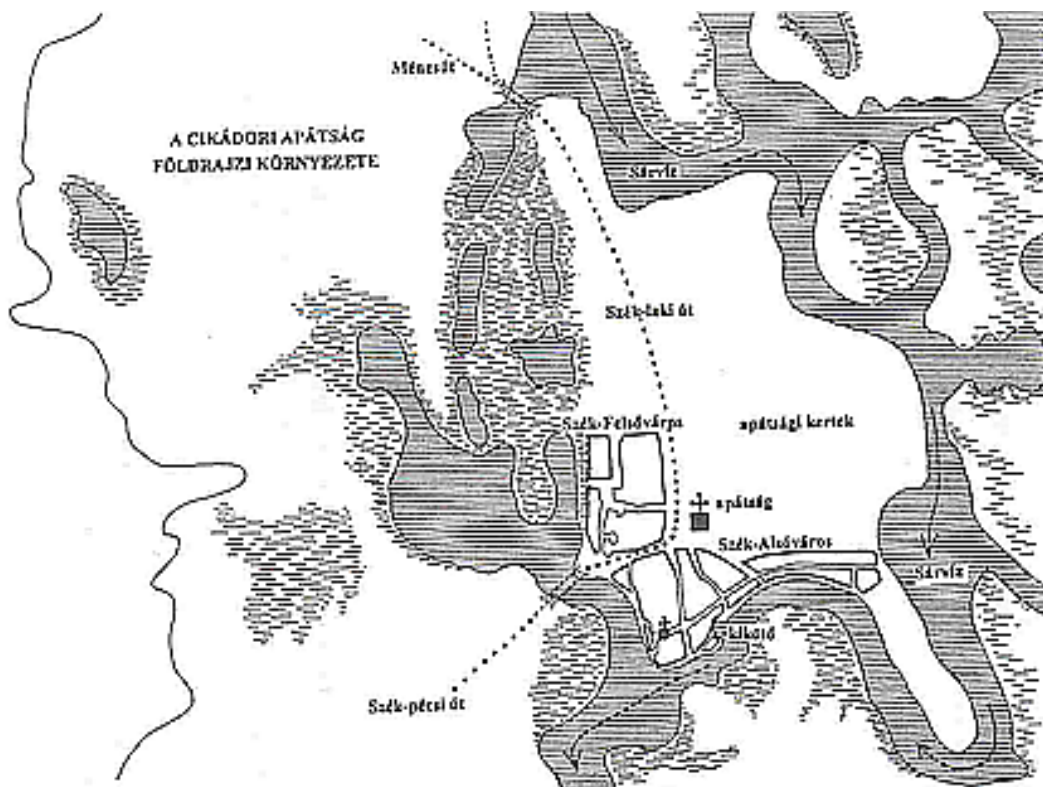

Bátorfőszék, a mai Kövesd és Lajvér településrészek, valamint Alsónyék ma (forrás: www.google/maps)

TELEPÜLÉSSZERKEZET:

A mai táj- és településszerkezet az 1800-as évek második felétől alakult ki, mivel a Sárvíz és a Duna szabályozása, illetve az 1854-55-ben elkészült Sárvíz csatorna – amely következtében a Sárvíz Szekszárd-Báta közti szakasza holt mederré vált – megváltoztatta a táj arculatát. Ma már csak a 18. századi térképek segítségével tudjuk rekonstruálni, hogy milyen lehetett a Sárköz a lecsapolások előtt.

Területhasználat a középkorban

A Sárköz térszíni képét Pataki József kutatásai alapján így írhatjuk le: A Duna kanyargó folyása mellett szélesebb-keskenyebb csíkban ártéri erdő terült el. Ezt jókora szélességben rét váltotta fel, amelyet azonban kisebb-nagyobb tavak, morotvák, süllyedékek és lápok tarkítottak. Ez a rétvídek átterjedt a Sárvíz jobb partjára is, de nem messze, mert itt a Sárköznek 84-87 m tengerszint feletti magassága 105-110 méterre emelkedve 2-3 km szélességű teraszt alkot, amelyből hirtelen elég meredeken 200-250 m magasságú dombor emelkedik ki és húzódott Szekszárdtól Bátáig. A Sárköz belsejében a Mezőség felől jövő szél évezredek munkájával egyes helyeken kisebb-nagyobb terjedelmű dombokat – garmadákat, göröngyöket, gyűröket – halmozott fel a hozóvány homokból, s ezek a 92-94 m magasságukkal, mint szigetek emelkednek ki a víztengerből.

A Sárköz fő folyója a Bakonyból ered, s a Sió és Kapos nagyobb mennyiségű víztömegét felvéve érte el a Sárközt. A főmedre a dombok melletti Ósduna-medret töltötte fel, majd a szekszárd-bátai dombvonulat alján elkigyózva Bátánál szaladt a Dunába, s adott nevet a Sárköznek. E közepes vízhozamú, lassan áramló folyó a Sárköz közepén több ágra szakadt, nagy kanyarokat írt le, s a maga hordalékát rakva több zátonyt, szigetet képezett. Ezen jöttek létre az első emberi települések, s ezek egyikére, a löszteraszhoz viszonylag közel telepítette le 1142-ben II. Géza a cisztercieket is.

Szék tehát, ez a kis sziget a Sárvíz három nagy kiöblösödése között alakult ki, mely az 1784-es II. József császár-kori felmérésen egész jól látható. A Sárvíz Bátaszék délkeleti részén egész közel járt a településhez, majd dél felé felhagyva hirtelen visszafordult, délről kerítette a főfolyás a községet s itt volt a kikötő is. A bátaszéki helynévanyag segítségével szépen kirajzolhatjuk e szigetet vagy szigeteket, ahol a középkori település létrejöhetett. A Sóház (1) és környéke volt Bátaszék településmagja, első központja.

A Bátaszék Szék-Alsóváros településrész utcarendszerén és telekstruktúráján a mai napig megfigyelhető a Sárvíz kanyarulata, mely déli irányból határolja a települést. Ez a Sóház, Zrínyi Miklós, Magyar és Vadkert utca környéke. Az ezekre merőleges Baross, Szabadság, Petőfi Sándor és Vörösmarty utcák a település legkorábbi sugárútjai, melyek az apátsági központból (2) indulnak a városrészbe. A Zrínyi és a Szabadság utca találkozásánál állt már a középkorban egy Szent Péter tiszteletére szentelt templom (3). Ez volt a középkori Bátaszék plébániatemploma. Ezt a templomot kezdték a török időkben itt letelepült rácok használni, majd a 18. század közepén barokk stílusban átépítették. Mivel a szerb lakosság az 1920-as évek elején elhagyta Bátaszéket, a templomot az 1960-as évek végén lebontották.

Alsó-Szék a 18. század végén

A Szék-Felsőváros településrész kialakulása az 1400-as évek közepére tehető, amikor a bencés szerzetesek idején a település mezővárossá fejlődött. A két településrészen kívül az 1700-as évek közepéig nem volt egyéb lakott hely a városban, ezt a régészeti leletek is bizonyítják.

A török kiűzése után 1718-ban, a németek betelepítésével kezdődött a település intenzív fejlődése. A fejlődés csúcspontja a terezianumi időszakra, az 1750-70-es évekre tehető. E korból valók Bátaszék legszebb műemlékei.

A mai településszerkezet a 19. század végére alakult ki a töretlen fejlődés eredményeként. A lakosságszám a századfordulóra elérte a 7000-et, s ez azóta alig változott.

Az újabbkori időkben a településszerkezet érdemben nem változott, a meglévő geometrikus utcarendszer bővült elsősorban nyugati irányban. Kivételt képez a Patak utca, melynek nyomvonalát a területet határoló meder határozza meg.

Napjaink fejlesztésre kijelölt területein kevésbé merev utcarendszer jelenik meg, ezen területnek viszont egyenlőre csupán a töredéke épült be.

ú t h á l ó z a t

Az Eszék-budai hadiút a középkorban Bátaszéktől nyugatra haladt a római kori limes út mentén. Stratégiai fontossága mellett ez volt Szent István korától a Jeruzsálembe vezető egyik legfontosabb útvonal, így zarándokok százai és kereszties seregek ezrei haladtak át rajta.

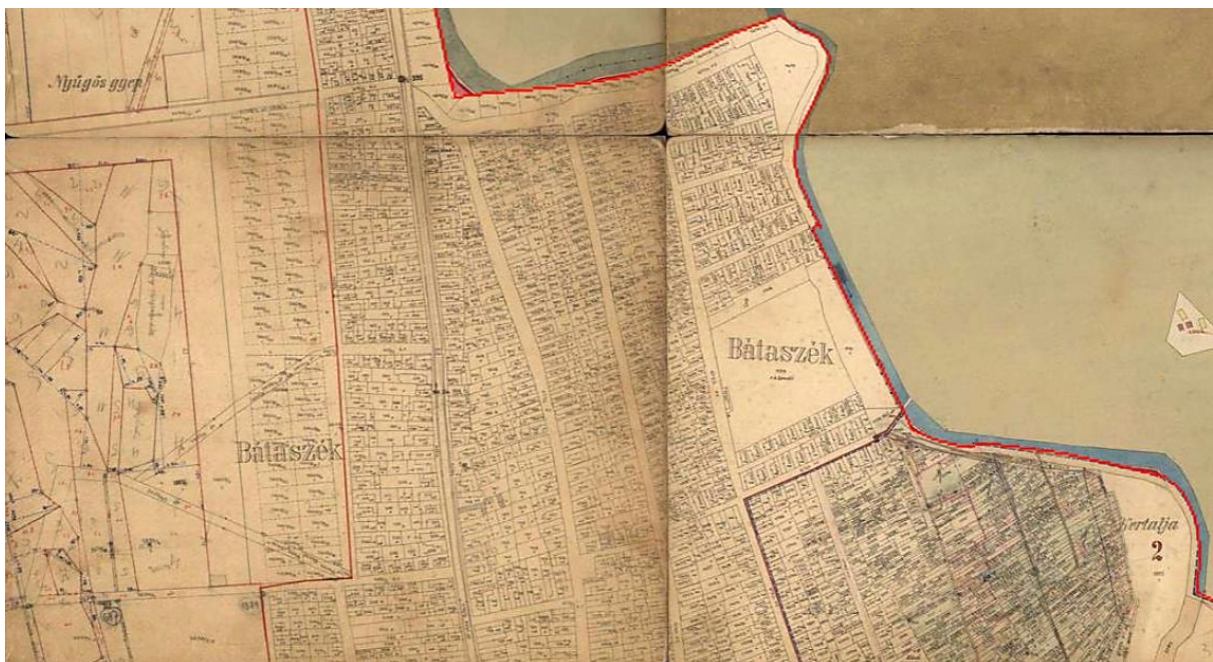

telekalakulatok

A település történetileg kialakult telekstruktúrája változatos, nőtt településre utal. A legkorábbi településrészekben, így az alsóvárosi Szent György utca és a felsővárosi Ferenc utca környékén történetileg kialakult sajátosan kisméretű telkek találhatóak. A nőtt település történeti alakulása a kataszteri és a katonai térképeken jól követhető, a természeti adottságokhoz igazodó korai telekstruktúra ma is felfedezhető, a Sárvíz melletti telkek követik a morfológiai adottságokat.

A középkori településrészekhez később „nőtt” telkek már tudatos szervezettséget mutatnak, a párhuzamos utcaszervezet és a geometrikus telekstruktúra is erre utal.

A TELEPÜLÉSKÉP, ÉPÜLETÁLLOMÁNY ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A település történeti épületállományának építészeti karaktere hasonló vonásokat mutat, de jól megfigyelhetők az egyes korokra jellemző építési módok, melyek egymásra rakódtak. Középkori templom nem maradt fenn, a mai templomot 1902-ben építették, ekkor alakult ki a Hősök tere és Szent István tér mai arculata. A mezőváros mai fejlődésének kezdete az 1860-as évekre tehető, amikor egy tűzvész után az egész város újjáépült. A legkorábbi lakóépületek a tornác nélküli porták pl.: Magyar u. 29. szám alatti épület.

A tornácós lakóházak már későbbiek, de ezek közül többféle jellemző a településre, a falazott pillérsoros mellett gyakori a fa oszlopokkal kialakított tornác is.

A gazdasági épületek közül kiemelkednek a lakóházak folytatásában épült, illetve keresztbeforduló pajták, istállók, melyek általában fehér meszelt falazattal és egyenes záródású falazott tornáccal és pajta kapukkal épültek.

A díszesebb, téglafalazatú tornácos gazdasági épületek kevésbé jellemzőek. Az utcákon az egyes építési korokra jellemzően változatosak, de utcánként egységes képet mutatnak. A településkép meghatározó épületei a lakóépületek, amelyek hosszúházassal, fésűs beépítéssel, tornácok kialakításukkal alkotják a városszövetet. A település látványát a templom uralja.

Az épületek telepítése, tömegformálása a korábban meghatározó gazdálkodói funkciót szolgálta, a hosszúházas lakóépülethez a melléképületeket folytatólagosan, vagy keresztben építették meg. Gyakori volt az oldalkertbe telepített ún. „kisház”, amelyre még számos portánál találhatunk példát.

A lakóépületek kiforrott arányrendszerrel, az egyszerű alaprajzi szervezésből adódó épülettömegekkel épültek, a lakóépületek szélessége a legtöbb épületnél azonos (6-7 méter körüliek), a keresztszárnyas épületek erőteljesebb tömege harmonikus illeszkedést mutat.

Az újabkori beépítések kertvárosias jellegűek. Megjelenik az előkert, áttört kerítések készülnek, szellősebbé válik a beépítés, egyben elveszítve a környékre jellemző jegyeket. Először néhány villa jellegű ház épül így.

Később a sátoztetős kockaházak veszik át az uralmat.

Egy rövid időszakban a csoportos házak divatja jön el, a paletta lánc- és sorházakkal bővül.

A következő időszakban megnőnek az épületek, gyakori a tetőterek beépítése és az emeletes szintszám. Az épületek vagy utcára merőleges, vagy azzal párhuzamos gerinccel létesülnek, szerencsés esetben egy-egy utcaszakaszon hasonló megjelenéssel.

Napjainkban alig készült új épület, így ezek általános karakterét nehéz meghatározni.

A hagyományos népi épületek alaprajzi elrendezése soros, egytraktusos. A nyitott oszlopos tornác a jellemző. Az épületek tornácának bejárata az utcára néz. Az épület egy bejáraton közelíthető meg, ami az udvarról nyílik. A bejárat a konyha is volt egyben, a szobák közül a mindennap használatos lakószoba az udvarra, míg a tisztaszoba az utcára nézett. Egyes épületek végében - már tornác nélkül - kerültek kialakításra a pince, padlásfeljáró és kiskonyha helyiségek. A polgári épületekre a zártosú kialakításból következő alaprajzi elrendezés volt jellemző, szokásos volt az „L” alakú épület-tömegformálás. A hagyományos tornácos házak felújításánál többnyire megmaradt az értékes

tömegformálás, utcafény megjelenés, az életvitel változásból eredő változtatási szándékokat elsősorban a belső alaprajzi rendszer módosításával valósították meg.

A hagyományos parasztházak felmenő falai vályogtégglából készültek, a kő, mint falazó anyag korábban csak a templomépítészetre volt jellemző. A korábbi gazdasági épületek is vályogból épültek. Az égetett agyagtégla használata a későbbi melléképületekre jellemző. A falakat általában vakolták, de az ablak szemöldöknél, párkánynál és néhol a sarkokon látszó tégladíszítések készültek. Látszó téglafalazat csak néhol található.

A történetileg kialakult oldalhatáron álló lakóépületek az utcára merőleges, 40-43 fok hajlásszögű szimmetrikus nyeregtetővel fedettek. Oromfalas kialakítás esetén a tető túlnyúlása legfeljebb egy cserépnny. A csonkakonty egyes településrészekben jellemző. A tetőszerkezet a földemmel egybeépült üres vagy dúccal megtámasztott fedélszék szarufás kialakítással.

A gazdasági épületek tetőszerkezete is szimmetrikus nyeregtető, melynek hajlásszöge megegyezik a lakóépületekével, és alapvetően kontyolás nélkül készültek.

A tetőfedés anyaga hagyományosan még a századfordulón is a szalmafedés volt, az épületek 2/3-a készült ilyen fedéssel. Később a hódfarkú cserép lett általános. Ezt sok helyen a sajtolts cserép váltotta fel. Az újabb épületeken, de még a felújításoknál is jellemző napjainkban a betoncserep alkalmazása.

A történetileg kialakult hagyományos lakóépületek eredeti utcai nyílásrendje szerint a szobán az utcára két kis ablak néz. Több helyen azonban az átalakítások során a nyílások elvesztették eredeti arányukat, többnyire az utcafrontra csak egy hármast ablak került. A falazott pilléres tornác általánosan jellemző. Az udvari ablakok hagyományosan az utcai nyílásrendet követték, ez több épületen még ma is megfigyelhető. Az ingatlan főbejárata a tornác utcai megnyitása, ez is általánosan jellemző. A településen így számtalan díszesen kialakított kapu található.

Az épületek eredetileg fehér meszeléssel készültek, több helyen a vakolatdíszítés még megmaradt, azonban a homlokzatokat a felújítások során gyakran kőporos színezett vakolattal látták el, ami idegen az épületektől.

A jellegzetes, nagyméretű gazdasági épületek kezdetben nagyrészt vályogból épültek, és homlokzatuk nyers téglából, vagy fehér meszelést kaptak. A homlokzatot a párkányig érő nagyméretű pajtakapu osztotta ketté. Az istálló is egyenes záródású ajtóval és ablakokkal készült.

A parasztházak nyílászárói fa szerkezetűek, pallótokosak, részben zsalugáterekkel készültek, melyek egy része maradt csak meg napjainkig. A nyílászárók a fal külső síkján helyezkednek el. Később az ablakok kapcsolt gerébtokosak két nyíló szárnyal, megjelennek a „T” alakban háromfelé osztott ablakok is. Megjelentek a redőnyök is. Az épület felújításoknál az udvari homlokzaton jellemző az épületektől idegen szélesebb, néhol hármast osztású ablak. Az újabbkori épületek esetében a homlokzati felülethez viszonyított nagyobb nyílás arány jelentkezik, nagyobb méretű ablakokkal. Ezek először szintén kapcsolt geréb tokosak, majd a hőszigetelő üveg megjelenésével egyrétegűvé válnak. Az épület felújításoknál ma már megjelennek a műanyag ablakok is.

A hagyományos utcai kerítés tömör falazatú, a kapuknál néhol súlyos téglapillérekkel. A kapuk tömör fa szerkezetűek, enyhén ívelt lezárással. A fésűs beépítésnél a zárt kerítés szokása mai napig fennmaradt, anyaga viszont az esetek többségében fémmre változott.

A településen és a külterületen az utak elágazásánál keresztek állnak. A szobrok nagy része homokkőből készült. Jellemző építmény még az út menti szoborfülke, mely több helyen megtalálható a külterületen.

Mindkét építményfajta elhelyezése az 1800-as évek végére jellemző.

TÁJI JELLEMZŐK:

A település szerkezetének kialakulásában, a területhasználatban, -beleértve a kül- és belterületet egyaránt- alapvető szerepe van a táji adottságoknak.

A tájkataszter szerinti besorolást figyelembe véve Bátaszék a Tolna-Sárcöz kistáj területén található, annak is a D-i felén helyezkedik el. A kistáj 88-162m közötti tszf-i magasságú ártéri szintű síkság. D-i része 95m átlagmagasságú magasártér, melyen teraszszigetek vannak, ill. a Tolna-Baranyai dombvidék felől érkező patakok által felhalmozott hordalékkúpok találhatóak. Bátaszék 90 m átlagmagasságon helyezkedik el.

A tájegységre alacsony hegységek és az előterület képező eróziós-deráziós völgyekkel tagolt hegylábak, domborok előfordulása jellemző. Az alapkőzetet főként gránit, mely a dombság északi peremének felszabdalt, meredekebb lejtőin több helyütt felszínre is bukkan. A völgyhálózat DK-i lefutású. A völgyeket vastag löszös üledékekkel fedett széles völgyközi hátságok választja el.

egymástól. A völgyoldalakat a Duna völgyre kifutó alsó szakaszaikon egy fiatal völgyváll kíséri, amely dunai teraszhoz kapcsolódik.

A kistáj domborzatát három típus jellemzi: az É-i peremen a paleozóos kibukkanásokon meredek lejtők, szálban álló sziklák, rövid völgyek, ritkán gránit lepusztulás-formák fordulnak elő. A központi legmagasabb fennsíkot vastag lösz fedi; csaknem völgyhálózat nélküli. A D-i peremterület az említett sűrű DK-ies völgyhálózattal, széles völgyközi hátakkal jelenik meg, itt helyezkedik el Bátaszék.

A terület döntő hányadát lösz borítja, mely alapvetően jó vízgazdálkodást biztosít. A lösz világviszonylatban az egyik legjobb mezőgazdasági termelői alpbázis, de erózióra való hajlamossága miatt a lejtős területeken a mezőgazdasági tevékenységet ennek figyelembe vételével kell végezni. A termőréteg meghaladja az 1 m-t. Igaz a dombvidéki területeken gyakran szinte egymás mellett található a sekély, erodált termőrétegű és a völgyben a nagyon vastag termőrétegű terület.

Bátaszék környékén sajátos a területhasználat. A domborzati, talaj és éghajlati adottságok kedvezőek a minőségi bortermelés számára, ennél fogva a szőlőtermesztésnek, a szőlőkultúrának nagyon nagy jelentősége van. A térség a Szekszárdi borvidék része. Ugyancsak jelentős a gyümölcsstermesztés is a területen. Sok helyen egymás mellett jelennek meg a kisebb gyümölcsösök és szőlő ültetvények. Az alábbi, 1763 évben készített katonai térkép a város területén belül már jelöl kertgazdasági területet.

A kertgazdasági növénykultúrák miatt az időjárási tényezőknek nagyobb szerepük van a minőségi bortermelés és a gyümölcsstermesztés szempontjából, mint más növények esetében.

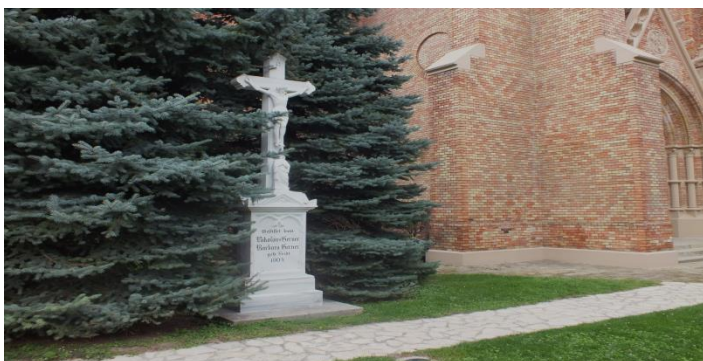
A terület éghajlata mérsékelt meleg, mérsékelt száraz, de már közel fekszik a meleg éghajlatú területekhez. A talajvíz 2-4 m között érhető el, de a Dunához közelebb fekvő területrészekon elsődlegesen a Duna vízállása a meghatározó.

3. ÖRÖKSÉGÜNK, A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLÉKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK

VILÁGÖRÖKSÉG VÁROMÁNYOS TERÜLETEK, OBJEKTUMOK:

- A Római Birodalom Határai, a dunai limes Magyarországi szakasza
hrsz: 0147/11 és 0147/12
- Tájházak Hálózata Bátaszék, Szabadság u. 24.

MŰEMLÉKEK:

Római katolikus templom és
kőkereszt korpuszal
Szent István tér hrsz: 955

Római katolikus plébánia
Szabadság u. 1.

Kálvária az 56-os út mellett hrsz:
0409/1

Kápolna az 56-os út mellett hrsz:
0409/1

Három kereszt (Krisztus és a két
lator szobrai) az 56-os út mellett
hrsz: 0409/1

Kálvária szoborcsoport (Mária, Szent János, Mária Magdolna) az 56-os út mellett hrsz: 0409/1

Uradalmi lakóépület
Budai út 7.

Szűz Mária kápolna,
mellette kőkereszt korpusszal
Budai út hrsz: 1006

Nepomuki Szent János kápolna
Dózsa Gy. u. hrsz: 726

Népi lakóház
Szabadság u. 15.

Szent Orbán kápolna
külterület hrsz: 0852/1

Népi lakóház – tájház
Szabadság u. 24.

Uradalmi épület, udvarában két
melléképülettel
Szabadság u. 2.

Szentháromság oszlop – szobor
Templom tér, hrsz: 768

HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK, ELEMÉK:

felsorolás a lista véglegesítése után, HV kataszter és egyéb értékek leltára a TAK melléklete lesz

BÁTASZÉK

KÖVESD

LAJVÉR

TÁJI ÉRTÉKEK:

A kül - és belterület egyaránt visel magán olyan táji értékeket, melyeket meg kell jegyeznünk, és meg kell őriznünk.

Az egyedi tájértékek is megőrzendő értékek sorába tartoznak. Felvételezést végeztek ezekre vonatkozóan a külterületen a 2003. évben.

A Duna-Dráva Nemzeti Park nyilvántartása szerint a következő területek felvételezése történt meg:

- Csábráki-rét: A Kövesdi-patak mentén a Bodza –völgybe vezető út elágazásáig, hrsz: 369/5a, b,c, 369/6a,b,d,f
- Öreg cserfa: A Kövesdi-erdőben a bátaapáti határon vezető főút mellett, hrsz:0374/5
- Marika forrás: A Kövesdi-völgy végében, hrsz:0374/5s
- Bükkös-forrás: A Kövesdi-erdőben, az Akác-völgyben, hrsz:0374/5t
- Kövesdi erdészház: A Kövesdi-völgyben, hrsz: 0374/7
- Öreg cserfa: Kövesdi-völgy elején, a Csábráki rét mellett. hrsz: 369/6c

A felsorolt védett értékek mellett olyan potenciális és vizuális értékek is vannak, amelyeket a jövőbeni tájhasználat, vagy tájértékelés során figyelembe kell venni.

A tájpotenciál sajátos értéke a minőségi szőlő-és bortermelésre való rendkívüli alkalmasság. Ezen a vidéken a szőlő és borkultúrájának történelmi hagyománya van.

Köszönhetően a változatos domborzati viszonyoknak, a szőlőterületek látványa több helyről is meggyőző vizuális élménnyel jelzi a táj különösen is értékes potenciálját.

Kövesden látható, hogy a domboldal minden lehetséges területre még a belterületen is szőlőműveléssel hasznosított.

Impozáns látványt nyújt ez a nagy összefüggő szőlőtábla Lajvér határában.

Bátaszék melletti domboldal szőlőültetvényei ezt a képet mutatják.

Helyenként gyümölcsös sorok szakítják meg a szőlősorokat. A látvány érezteti a táj hatalmas energiakészletét. A lajvéri domboldalon a szőlő mellett a gyümölcs termesztés is jelentős.

A szőlőtermesztés és borászati tevékenység nem nélkülözheti a jó pincéket. A magas löszpartok alkalmasak voltak arra, hogy itt vájják ki a bor tárolására alkalmas üregeket. Az alábbi kép szemlélteti azokat a löszfalakat, ahová régebben a pincéket mélyítették Lajvérnál.

Ugyancsak Lajvér településrészen ma már korszerű szőlőfeldolgozó üzem épült, ennek látványa is érzékelteti a szőlőtermelés nagyságrendjét.

A táj ásványkincse is jelentős, hiszen a Kövesd község szomszédságában működő agyagbánya hosszú múltra tekint vissza. A kitermelt ásványi nyersanyagra helyben téglagyár is épült. Az épület kontúrja belesimul a tájba.

Kövesd közelében halad el az autópálya, amely érzékelteti a tájrészlet fontosságát és a térség gazdasági szerepkörét. A kép jól mutatja a régi és az új forgalmi út nyomvonalát, ez egyúttal a fejlődés útját is mutatja.

Nagyon fontosak a táj vizuális értékei. Ezek megállásra, szemlélődésre biztatják az arra járókat, szívetlelket felemelő élményt nyújtva. Ilyen látvány a templom távoli képe. A templom tornya a várost elhagyva vagy éppen oda érkeve messziről is hihetetlen karcsúsággal emelkedik a magasba.

A hegyoldal szőlőparcellái között járva a város teljes képe tárul a szemlélődő elé. Nagyon gazdag potenciális értékekben ez a vidék, látva a mezőgazdasági, kertgazdasági, erdőgazdasági tájrészleteket, és a lakótájat együtt.

A külterületi tájban irányt jelző látvány a Kövesd felé vezető út mentén a nyárfasor. Szép, karakteres megjelenésű fasor, ami mára már Kövesdhez kötődő, jellemző természeti képpé vált.

A szőlőkultúra fontosságát erősíti a szoborfülke a bátaszéki domboldalban, amely olyan, mintha a szőlőterületek őrzésére állították volna.

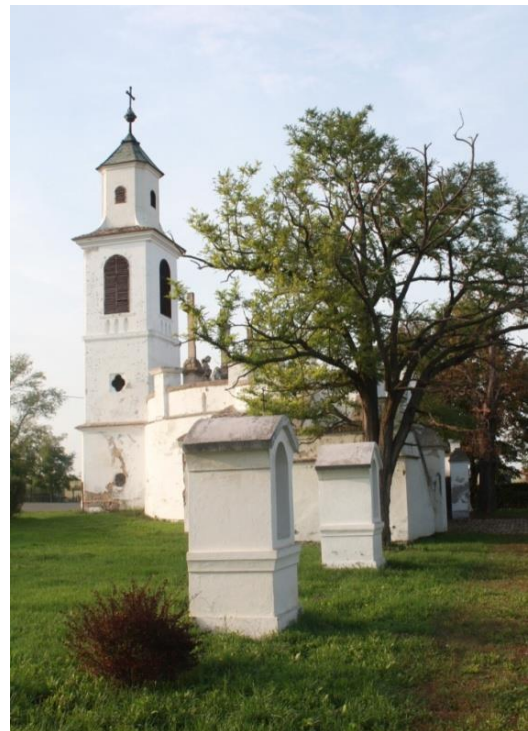

A külterület igen neves értéke, a 2016.-ban az év fája rangot elnyert Molyhos tölgy (*Quercus pubescens*) fa (2 db), mely a Bátaszék közelében lévő szőlőhegyen, a Szent Orbán kápolna mellett található. Magassága 17,5m, törzs-körmérete 4,7m. Kora 300-400 évre becsülhető. Ezek a fák az egész domboldalt egykor beborító őstölgyes maradványaként maradtak meg. Május 25.-én, Orbán napján minden évben ide zárandokolnak a helyi lakosok.

A belterület és a külterület határán található a Kálvária a stációkkal, és egy különlegesen megépített kápolnával. A kálvária kápolna feltűnően széles homlokzatú épület. Mohács felől közeledve messziről jól kivehető a felmagasodó torony, meghatározó elem, ahogy elkülönül a különféle funkciójú épületek környezetében.

A kálvária területe ma is rendezett képet mutat. A nyírt sövényvel körülhatárolt terület ápolts, gondozott. A hársfasor (Tiliasp.) a város felőli oldalon jó térhatárolást biztosít, dekoratív, és megadja a hely sajátos, szakrális hangulatát.

A Bátaszékre bevezető út mellett áll a kis kápolna, Nepumuki Szt. János szobrával. Messziről látható az úton haladók számára, meglepő, érdekes jelenség a magányosan álló kápolna. Jelzés értékűnek is mondható, a sivár, kicsit rendezetlen épített környezeti háttérrel a település kaput jelzi.

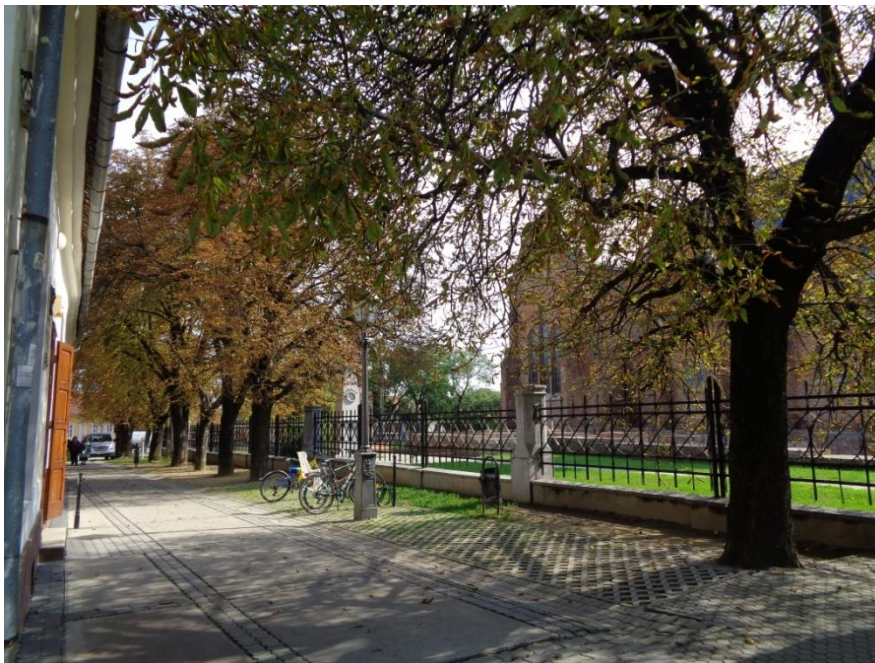
Bátaszék belterületén a lakótáj értékeinek sorában a zöldterületek fontos szerepet játszanak. Annál is inkább, mert kevés a kiemelkedő vizuális értéket képviselő közpark, vagy bármilyen zöldterület, ami természetesen a település általános jellegéből adódik. Az igényesen kialakított zöldterületek egy csoportja a neves épületek, vagy szobrok környezetében került kialakításra.

A település szívében, a Budai utca középső részén van a Segítő Szűz kápolnája. Szinte megbújjik a lakóházak között. A körülötte lévő kis zöldterület örökzöld növényeivel barátságos kis zöld pont az utca kissé sivár hangulatában. Értékes apró táji eleme a városnak, megszakítja a hosszú Budai utca monotonitását.

A Szent István tér és a Szent Háromság szobor környéke domináns zöldterületi értéke a városnak, illően keretezi a templom és a szobor környezetét. A templom környezete a mai elvárások figyelembe vételével lett rendezve, térkő burkolattal van a körbejárhatóság miatt ellátva. A templomot a korábbi időkben telepített vadgesztenye fák veszik körül, a szép kovácsoltvas kerítésen kívül. Az É-i oldalon 14 db, a D-i oldalon 7 db jó kondícióban lévő koros fa díszlik, illően keretezve a templomot.

A templom előtt és mellett sétányszerűen került kialakításra a tér, térkő burkolattal, pihenő padokkal, 2 db vadgesztenye- és 11 db gömbkőris (*Fraxinus ornus* Mecsek) fával. Szép, kellemes, a városi forgalom szemlélődésére alkalmas a hely, miként a képen is látható.

Átellenben a Szentháromság szobor templom felőli oldalán ugyancsak Gömbkőrös (Fraxinusornus Mecsek) faszor díszlik, de itt már pihenő padokat nem helyeztek el. Impozáns megjelenésű a tér Ny-i sarkában lévő 2 db platánfa.

Az utóbbi idők igényes kertépítészeti kialakítása látható az uszoda környezetében, a hozzá kapcsolódó szabad zöldterület is ápolott, gondozott, körülkerített, jól szolgálja a szabadidős funkciót.

A Hársfa-sor, a Diófa-sor és a Park sétány a kialakítás módjában, megjelenésében kiemelkedik a település szövetéből. A fák még fiatalok, de idővel kimagasló tájképi elem lesz ez a két utca.

A Kövesdi utca sarkán lévő játszótér is nagyon igényes kialakítású, jól kapcsolódik a környezethez. A Kövesdi utca meglévő koros nyírfái, valamint a játszótér határára telepített fasor, mely főként kőris fából áll, illő térhatárolást, és lezárást nyújtanak a szabadidős területnek.

Bátaszék központi temetője a német telepések városrészébe ékelődik, nyugatról a Garay utcához csatlakozik, keleten a Sárvíz csatornáig terjed. Az utca felől téglakerítés határolja, melynek belső

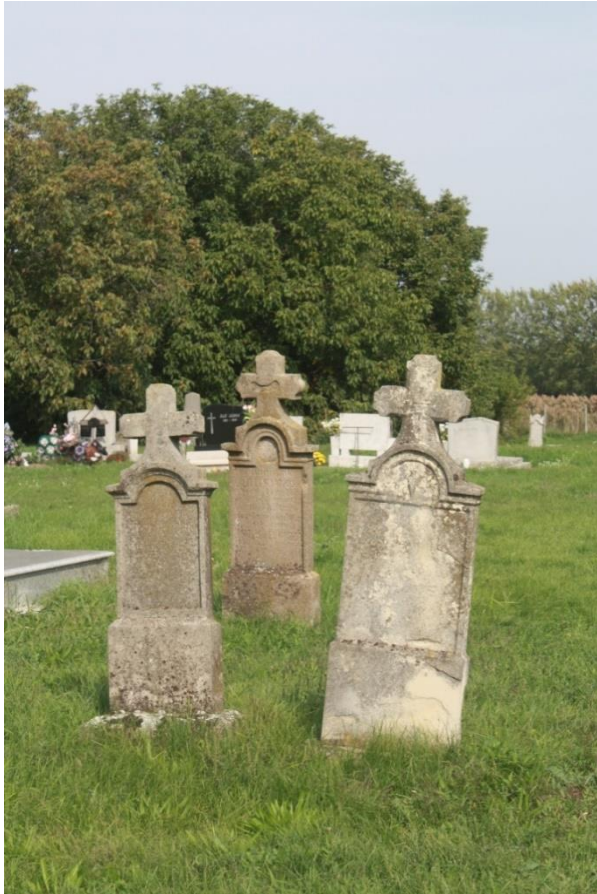

oldalán a falhoz illesztett kriptákat alakítottak ki. A téglakerítéshez a bejárat közelében épített harangtorony csatlakozik.

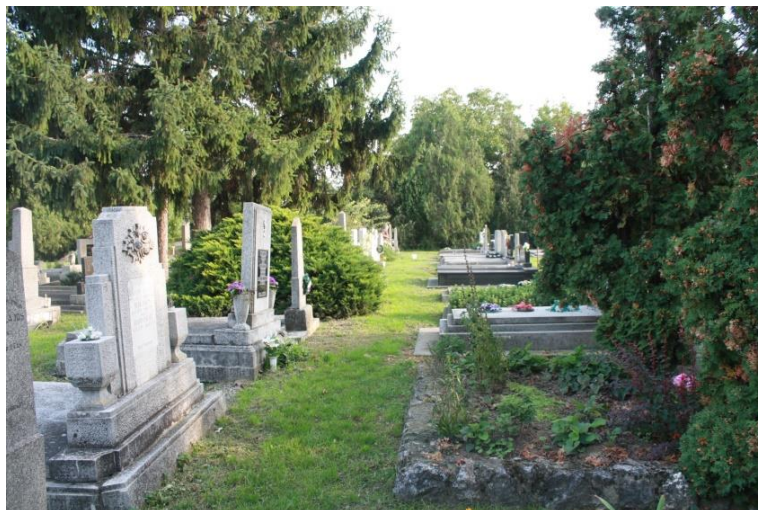
A temető szépen gondozott. Benne szép régi sírköveket, értékes kovácsoltvas elemeket találunk.

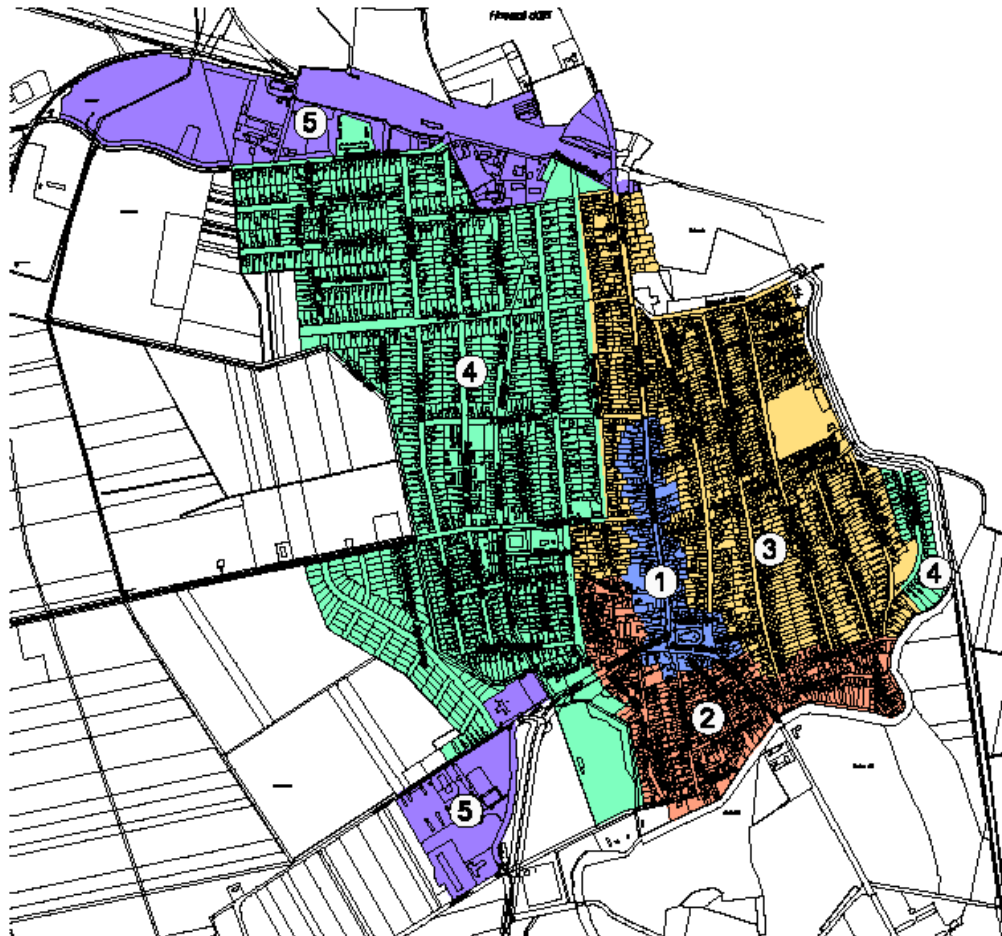

A református temető szerényebb méretű. Ápolt zöldfelületben helyezkednek el a sírok. A bejárat környezetében széles, gyepes sáv található. Értékes, és látványos a temető lucfenyő fasora, mely 11 faegyedből áll. Impozáns megjelenésű.

4. ELTÉRŐ KARAKTERŰ ÉS TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA, A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Eltérő karakterű településrészek lehatárolása - Bátaszék

1. Városközpont;
2. Történeti településrész - Szék Alsóváros, Felsőváros;
3. Történeti településrész - Német telepes falu;
4. Újabbkoritelepülésrész;
5. Üzemi területek

Eltérő karakterű településrészek lehatárolása - Kövesd

- 4. Újabbkori településrész;
- 5. Üzemi területek;
- 6. Történeti településrész;
- 7. Belterületi pincés-présházás területek

Eltérő karakterű településrészek lehatárolása - Lajvér

- 5. Üzemi területek;
- 6. Történeti településrész;
- 7. Belterületi pincés-présházás területek

Városközpont- Bátaszék (1)

A városközpont jellegű területet a templom környezetétől a Budai út mentén, északi irányban a Kövesdi utcáig jelölhetjük ki. Ez a terület az ős városmagtól északra, a geometrikus jellegű telekosztásos terület legjelentősebb utcájaként jött létre. Déli végpontjának a templom környezetében kialakult tér-rendszert tekinthetjük, városias, zárt sorú térfalakkal. A Budai utcában a korabeli térképeken még zömmel utcára merőleges gerincű házakkal fésűs beépítést látunk, néhány utcával párhuzamos tetejű épület jelentkezik csupán. Az idők folyamán a terület egyre jelentősebb mértékben zárt sorúsodott, utcával párhuzamos gerincű, áthajtóval rendelkező házakra cserélődött az épület állomány. Közülük néhány emeletes szinzzámmal épült.

Az áthajtókat gazdagon díszített fakapuk zárják le az utca felé.

Az utcai épületek zárt sorú átépítése mellett számos helyen megőrződött a telken keresztbe forduló nagyméretű gazdasági épület, mely a betelepülő németiség építészetének sajátos jegye. Ahol az utcára merőleges épületet nem építették át, zárt, falozott kerítés készült, így vált a zárt térfalakat alkotó beépítés jellegzetes elemévé az utcaképek.

A lakó funkción túl megjelentek az üzletek, szolgáltatások, közintézmények létesültek, mint például a település általános iskolája.

Bátaszék központja a 20. század elején – karakterét napjainkig megőrizte:

(forrás: www.postcards.hungaricana.hu)

Történeti településrész - Bátaszék - Szék-Alsóváros és Szék-Felsőváros (2)

A legkorábbi településrészekben, így az alsóvárosi Szent György utca és a felsővárosi Ferenc utca környékén történetileg kialakult, sajátosan kisméretű telkek találhatók. A nőtt település történeti alakulása a kataszteri és a katonai térképeken jól követhető, a természeti adottságokhoz igazodó korai telekstruktúra ma is felfedezhető; a Sárvíz melletti telkek követik a morfológiai adottságokat. Korabeli épület nem maradt fenn, a tűzvész utáni átépítés az utcaszerkezetet, telekstruktúrát őrizte meg. Épületállománya hasonló a település többi „történelmi” részének épületállományához. Az alsóvárosi Petőfi utca látképpén felfedezhetjük a jellegzetes beépítést oromfalas, vagy csonka kontyos, utcára merőleges tetőkkel, szerény épületszélességgel, zárt kerítésekkel.

Hasonló a helyzet a felsővárosi Ferenc utcában is.

Történeti településrész - Bátaszék - Német telepes városrész (3)

Az épület állományt és az utcaképeket tekintve a településrész nem sokban különbözik az ősi magétól, pl. az Őz utca látványát tekintve.

Hasonló a helyzet a Deák Ferenc utcában is:

Az érzékelhető eltérés az utcahálózat rajzolatában, a jelentősen nagyobb, szabályos telkek meglétében fedezhető fel. A nagyobb telkeknek köszönhetően itt több komolyabb méretű épület, intézmény jelentkezik.

A városrész kialakulása a német betelepítéssel indult meg, és a Patak utcát leszámítva gyakorlatilag kitöltötte a város jelenlegi keleti határáig terjedő területet. A hosszan elnyúló észak-déli utcákat helyenként kelet-nyugati irányban keskeny közök kötik össze. A terület nyugati határát a Perczel utca keleti házsoránál húzhatjuk meg.

Újabbkori településrész- Bátaszék (4)

Ez a terület rész a város nyugati oldalára koncentrálódik, a Perczel utca nyugati házsorával kapcsolódik a történelmi területekhez. Bár vannak karakteres utcaszakaszai, egységes városképi megjelenésről itt nem beszélhetünk. Egy-egy rövidebb épületsort leszámítva vegyes a kép, a legkülönbözőbb karakterű épületek állnak egymás szomszédságában.

A két világháború között jelennek meg azok a villaszerű épületek, melyek nem alkotnak zárt tömböt, szórványosan jelentkeznek. Ahogy az általános ismertetésben írtuk, ezeknél a beépítés és a karakter szakít a hagyományokkal. Megjelenik az előkert, melyet növényzet borít. Az áttört kerítésekkel emiatt döntően megváltozik az utcakép is, kinyílik.

Polgári jellegű, utcával párhuzamos gerincű lakóházak is épülnek, de a történeti résztől eltérően áttört, átlátható kapukkal, kerítésekkel.

A 2. világháború után indul el a sátoztetős házak korszaka. Jelentősebb méretű tömböt, hosszabb utcát azonban nem alkotnak, sokuk át is épült.

A múlt század 70-es, 80-as éveiben úgy gondolták, hogy a hagyományos „falusias” létforma fölött eljárt az idő, nincs szükség jelentősebb méretű kertre, melléképületekre, a porta helyett lakásra van szüksége az embereknek. Így születtek meg a sor- és láncházak, mibenlétüknél fogva egy-egy rövidebb szakaszon általános utcaképet formálva.

A csoportos épületek divatját követően, illetve részben velük párhuzamosan jelennek meg a jelentősebb méretű lakóépületek, tetőteres, vagy emeletes magassággal. Ezek zömmel generációs lakásoknak adnak helyet, amik életszerűsége mára már erősen megkérdőjelezhető. Vannak területek, ahol a különböző karakterű épületek összekeverednek, de vannak szerencsésebb utcaképi szakaszok, ahol azonos tömegű épületek létesültek egymás mellett, valószínűleg rövid időintervallumon belül.

A terület érdekes szerkezetű része a Diófa sor és Hársfa sor határolta széles zöldterület, melynek közepén csapadékvíz levezető árok húzódik. Az utca két oldalán nevelnek megfelelő fasorokat ültettek, az épületek jellegüket tekintve egységesek.

A városrészben több középület helyezkedik el, így az uszoda, óvoda, idősek otthona.

Az északi belterületi határ mentén található a város egyetlen többszintes, többlakásos épülete.

Újabbkori településrész- Kövesd (4)

Néhány ikerházból álló épületcsoport, mely a téglagyár szolgálati lakásaiként épült. Sajatossága, hogy a teleksor között húzódó megközelítő út mentén helyezték el a kiszolgáló épületet, a lakóépületeket a telken hátrahúzva telepítették.

Üzemi területek - Bátaszék (5)

A város belterületének peremén helyezkednek el, változatos megjelenéssel. Vannak közöttük igényes kialakításúak, melyek környezetét is rendben tartják.

Üzemi területek - Kövesd (5)

A település egyéb területeit meghaladó méretű ipari zóna, melyet a ma már nem működő (Wienerberger) téglagyár foglal el. Az üzemi épületek zöme nem jelentős magasságú csarnok, így szerencsére viszonylag rejtve marad környezetében.

Üzemi területek - Lajvér (5)

A település délkeleti „bejáratánál” épült a közelmúltban a „Szeleshát” szőlőbirtok feldolgozó üzeme. Jelenleg két csarnok található a területen, a környezet rendezése folyamatban van.

Történeti településrész - Kövesd (6)

Bátaszékhez hasonlóan Kövesd is elnéptelenedett a török hódoltság alatt. A német betelepítéssel éledt újra a település, így nem meglepő, hogy építészeti jegyei ennek megfelelőek. Utcahálózata a terep morfológiáját követi. „Y” alakú csomópontjában épült a település kis kápolnája. Az utcákra a fésűs beépítés jellemző, az utcára merőleges gerincű tetőket gyakran csonka konttyal látták el.

A telken a gazdasági épületek itt is gyakran keresztbe fordulnak, sokszor a telek teljes szélességét elfoglalva.

Történeti településrész – Lajvér (6)

Mint a többi településrész esetében, itt is a török fennhatóság utáni ürességet pótló német telepesek építették újjá a falut. A település szerkezetét elsősorban a kelet-nyugati irányban futó főútca határozza meg. Ebből északra kisebb utcák ágaznak ki. Jelentősebb a Gubachegyi és a Völgy utca, melyek között a torkolattól távolodva szűkül a távolság, majd a belterületi határnál hegyes szögben össze is érnek. Sajátos a Völgy utca helyzete, melynek csak a nyugati oldalán állnak lakóépületek, keleten a Gubachegyi utca ingatlanjainak telekvégei határolják. Az utcaképre itt is a fésűs beépítés jellemző, az utcára merőleges gerincű tetőket néha csonka konttyal látták el. A melléképületek már több esetben eltűntek.

Belterületi pincés-présházak területek - Kövesd (7)

A területet az „Y” alakú utca kinyíló szái közé ékelődő domboldalra települt présházak, illetve a löszfalakba vájt pincék és jórészt elpusztult elő-építményeik jellemzik. A terület egy rövid szakaszon a fő utcáig lenyúlik, a présházak a lakóházak sorába illeszkednek. Kevésbé jellegzetes, de szintén belterületi présház sor volt a lakóterület délnyugati peremén. A présházak utcájából kitárul a táj, elbűvölve a szemlélőt. Az egységes anyagú, mégis változatos színű, rajzolatú tetőhéjalások szépsége itt is bizonyítja, hogy erre mennyire oda kell figyelni. Az egyedi utcaszerkezetből eredő halmazos beépítés is remekül illeszkedik a tájba.

Belterületi pincés-présházak területek - Lajvér (7)

A településrész pincés-présházak területeit a főutcától északra találjuk. Az üzemi területtel szemben a terület lehúzódik az országútig, gyakorlatilag a löszfalba vájt pincék formájában, melyet támfal biztosít az út felé; a présházak sora nyugatra haladva a lakóházak mögé kerül.

ELTÉRŐ KARAKTEREK A KÜLTERÜLETEN

A történetileg kialakult tájhasználat a természeti adottságokat követi, és ez által eltérő karakterű területek alakultak ki a külterületen.

A vasút vonala a területet két részre osztja, attól K-re a közigazgatási terület egyenletesen sík, itt a szántóföldi növénytermesztés dominál, amit csak néhány kisebb erdőtömb, illetve a vízfolyásokat követő keskeny gyepsáv szakít meg. Ezen a területrészen alakultak ki a nagyobb mezőgazdasági jellegű üzemek, állattartó telepek is.

A vasúttól nyugatra húzódó változatosabb felszínű, dombvidéki területen a tájhasználat is változatosabb. A jó fekvésű, lankás domboldalakat szőlő- és gyümölcsültetvények borítják, az észak-déli irányú dombhátakon kisebb kiterjedésű szántóföldek terülnek el. A dombhátak közötti völgyekben természeti értéket képviselő gyepfelületek és keskenyebb erdősávok húzódnak. Az igazgatási terület Mórággyal határos részét nagy kiterjedésű erdő borítja, a Geresdi-dombság nyúlványaként. Ezek az erdőterületek funkciójukat tekintve részben véderdők, részben gazdasági erdők.

A légifelvétel a történelmileg kialakult tájhasználatot érzékelteti, kiemelve az erdőterületeket, és a szőlőműveléssel hasznosított területeket.

Kövesdtől délre agyagbánya működött, mely fontos eleme a táj potenciális értékeinek. A letermelt területek rekultivációja már a kitermelés folyamán is folyamatos volt, így a kitermelés befejezése után markáns, maradandó tájseb nem marad vissza.

A település legjelentősebb állandó vízfolyása a Lajvér-patak, mely helyenként a belterületet is határolja, és összegyűjti a belterület csapadékvizeit.

A kistáj növényzete a Mezőföld flórajárásába tartozik.

A potenciális erdőtársulások között a fűz-nyár ligetek, a tölgy-kőris ligeterdők, és a gyöngyvirágos tölgyesek a jellemzőek.

A mezőgazdasági területek jellemző növényei a búza, az őszi árpa, a kukorica a vöröshagyma, a paradicsom.

Nagyon fontos növénye a területnek a szőlő és a gyümölcs.

A kistáj talaját tekintve 95 %-ban réti talajképződmény. Többségében agyagos vályog, helyenként vályog mechanikai összetételű réti öntéstalaj.

A belterületen is különböző karakterű területek alakultak ki, a település történetéből adódóan.

Városközpontnak tekintendő a Szent István tér környéke és a Budai utca a Lajvér utcáig. A Szent István tér, és a Szentháromság tér kialakítása történelmi hangulatot idéz, városmaghoz méltó módon. A Budai utca, mely a városon átmenő forgalmat bonyolítja, valóságban is a város tengelye. Funkcióját tekintve központi szerepe van, de az út menti zöldterület kialakítása ezt a funkciót nem erősíti. A hiányos, nem várostűrő fafajjal történt fásítás (szivarfa) negatív képből rajzolja fel a település összképét, amely így kissé sivárnak mondható. Látható az utcában, hogy az eseti módon ültetett hársfák, juharfák, nyírfák jól tűrik a forgalmat, hiszen szép példányok vannak ma is az út mellett.

A városközponttól D-re, és Ny-i irányban van a történelmi településrész, kisvárosias, mezővárosias jelleggel. Látványosan eltérő karakterű terület a többi városrésztől. Itt az utcák szűkebbek, kanyargósak, a csapadékvíz elvezetése az árkok által helyet követel, ezért az utcák kevésbé vannak beültetve. Helyenként sivárnak mondható az utcakép.

Ezeken a településrészen túli területek már az újabb kori településrészek, újabb karaktert viselnek magukon, újabb kori, kertvárosias jellegű. Általános kép itt, hogy az utcák fásítottak. Síkvidéki településről lévén szó az utcák legnagyobb számban szélesek, és legtöbb esetben egyenes vonalvezetésűek, és ez tág teret enged a fásításnak. Egységes koncepció nem volt a fásítás eddigi rendszerében, inkább alkalmi lehetőségeket, és kezdeményezést tükröz a meglévő utcai növényzet. A fák legtöbbje gyümölcsfa, szilva, cseresznye és meggy. Előre megtervezett, és rendszerben telepített utcafásítás csak esetenként, pár méter hosszúságban látható. Ettől a fásított utcák összképe a település egészén hasonló. A karakteres, fafajonként – utcánként változó és ez által utcákat meghatározó fásítás hiányzik.

Bátaszék É-i és D-i határánál üzemi területek vannak, különféle épületekkel egymás szomszédságában, melyek tájba illesztése nem történt meg. A növényzettel való borítottsága nincs megoldva. Ezek a területek elhelyezkedésüknél fogva a település kapuját jelentik, de a telephelyek ezt a funkciót minőségileg megfelelő megjelenéssel egyelőre nem tudják biztosítani.

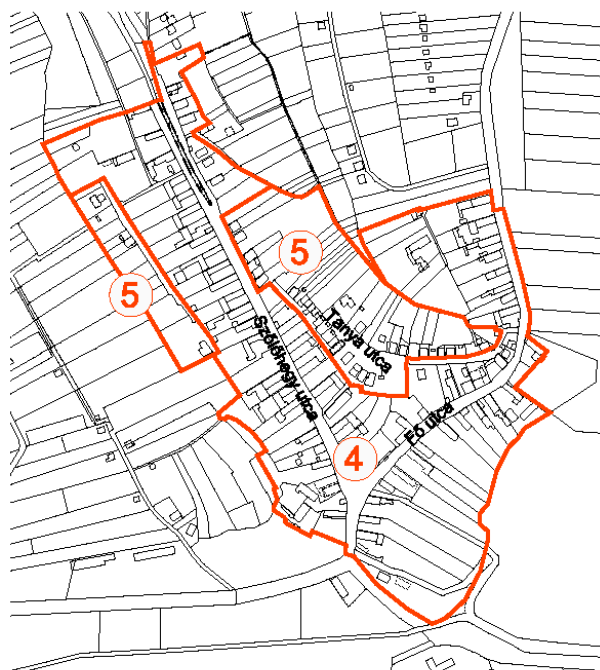

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

Településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása – Bátaszék

1. Városközpont;
2. Történeti településrész - Szék Alsóváros, Felsőváros;
3. Történeti településrész -Német telepes városrész

Településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása - Kövesd

- 4. Történeti településrész;
- 5. Belterületi pincés-présházás területek;

Településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása - Lajvér

- 4. Történeti településrész;
- 5. Belterületi pincés-présházás területek;
- 6. Üzemi terület

VÁROSKÖZPONT – BÁTASZÉK (1)

A városközpontot, ahogy az egész település látképét a hatalmas, neogótikus téglatemplom uralja. Már messziről világítótoronyként jelzi a települést, és városon belül is szinte mindenhol látható.

Környezete rendezett, kisebb terek láncolata (Szentháromság tér, Szent István tér, Hősök tere) veszi körül, melyeket esetenként jelentős méretű és értékű zárt sorú épületek határolnak. A szentély oldalán tisztességgel kialakított parkolót létesítettek a látogatók számára. A templomkertben, illetve előtte a közterületen több szobor is található. Itt helyezkedik el a ciszterci apátság romja, melyet igényes kert vesz körül, helyet adva két hősi emlékműnek. A templom kerítése figyelemre méltó lakatos munka. A nyugati oldalon sétányt alakítottak ki fasorral, archaizáló térvilágítással, utcabútorokkal. Az északi oldali Hősök terei sétány i igényes, gondozott. A túlnyomórészt zárt sorú térfalakat csak néha szakítja meg egy szabadon álló épület, mint a hajdani uradalmi lakóépület műemlék épülete. Előtte áll a Szentháromság oszlopos szobra.

A terület további részét a Budai utca Kövesdi utcáig tartó szakasza képezi. Meghatározó területként – mivel kiterjedése azonos az eltérő karakterű felosztásban rögzítetttel - sok újat nem mondhatunk az ott leírtakhoz képest. A zártorú beépítéssel, néhány jelentősebb méretű épülettel, üzletekkel működő központja a településnek. A templomhoz közeli szakaszon, a keleti oldalon kerékpár sáv csatlakozik a járdához, a közúton pedig parkolósávot alakítottak ki. Csapadékvíz elvezető árkokat nem látunk, a terület összsképe igazi mezővárosi hangulatot áraszt.

Néhány épületen korabeli üzletportálokat találunk, ezek megóvása feltétlenül fontos volna. Az egész településre oly jellemző díszes ajtók és kapuk ezen a szakaszon is jelentkeznek.

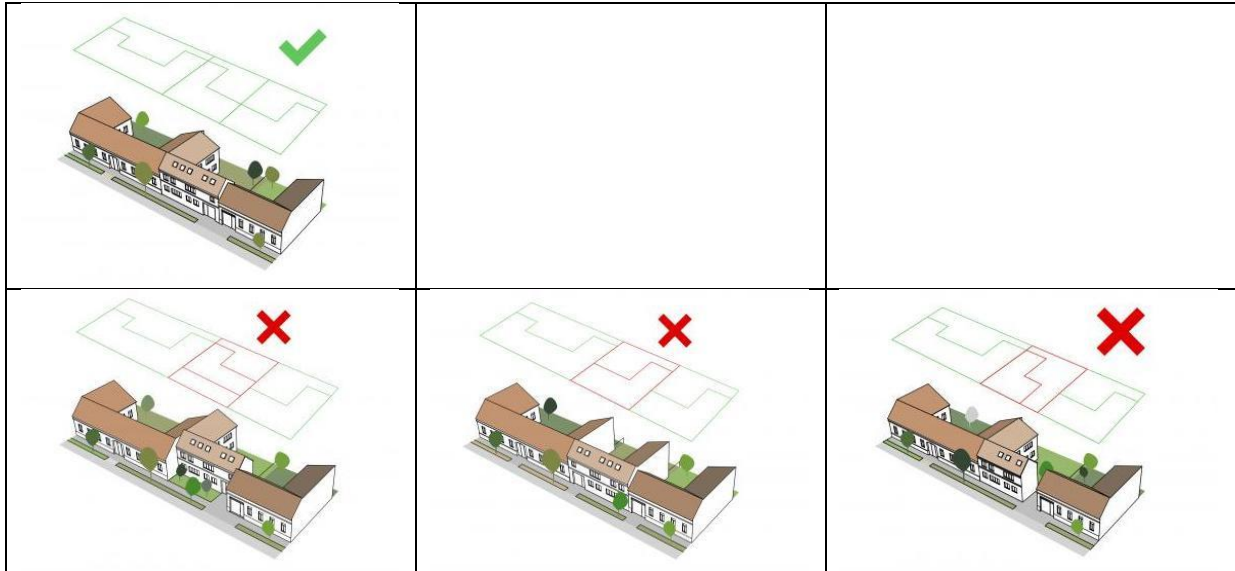
A terület kis ékköve a műemlék Szűz Mária kápolna, mellette kőkereszt áll, korpusszal.

Ajánlások:

Telepítés:

Utcai telekhatárra kerülő épületek esetén a zárt sorú kialakítás illeszkedik az utcaképhez, ezzel is erősítve a városias jelleget. Az esetleges udvari szárny helyzete praktikusán jó, ha a szomszédos beépítésekéhez illeszkedik.

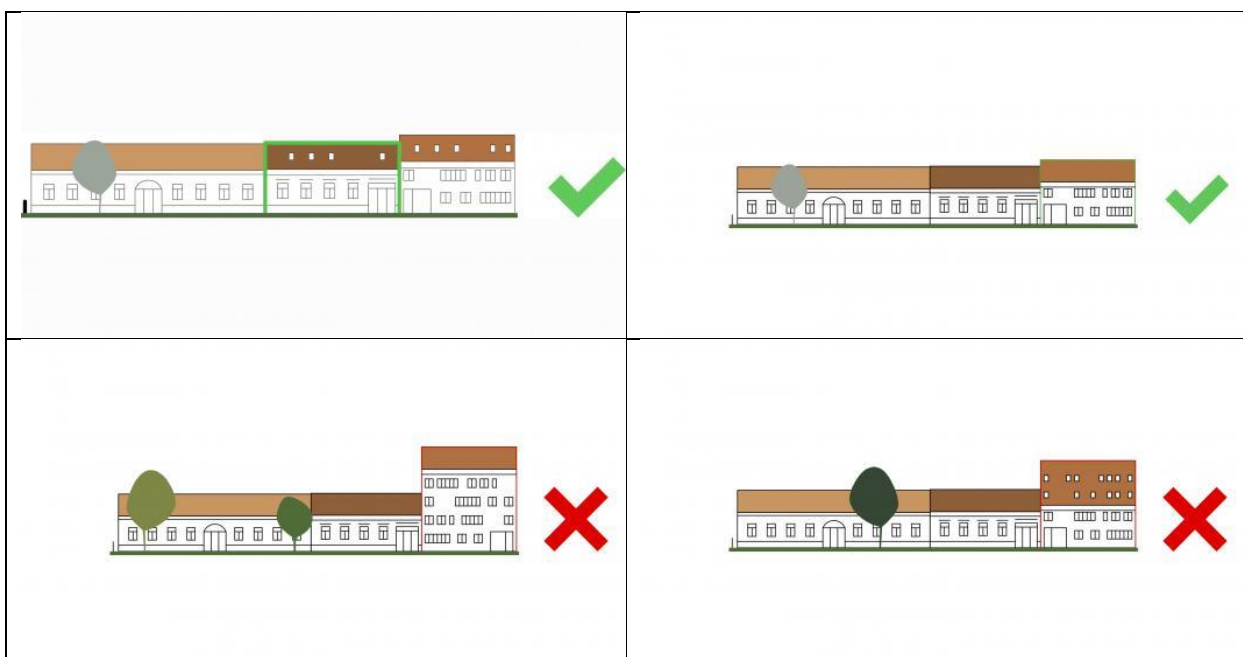

Terepalakítás:

A városközpont területe sík, érdemi terepalakítás nem értelmezhető, mesterséges terepalakítás nem ajánlott.

Magasság:

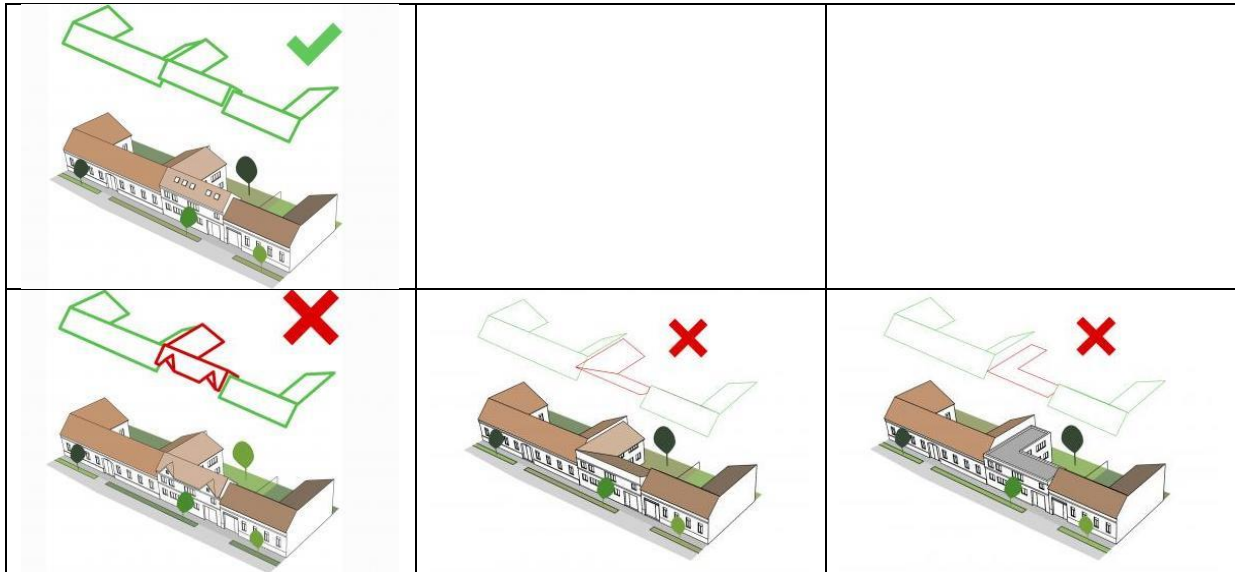
Általában az emelt magasságú földszintes szint - akár utcai térdfallal - tartása javasolt, a második szint legfeljebb tetőtér beépítésként jelentkeznek.

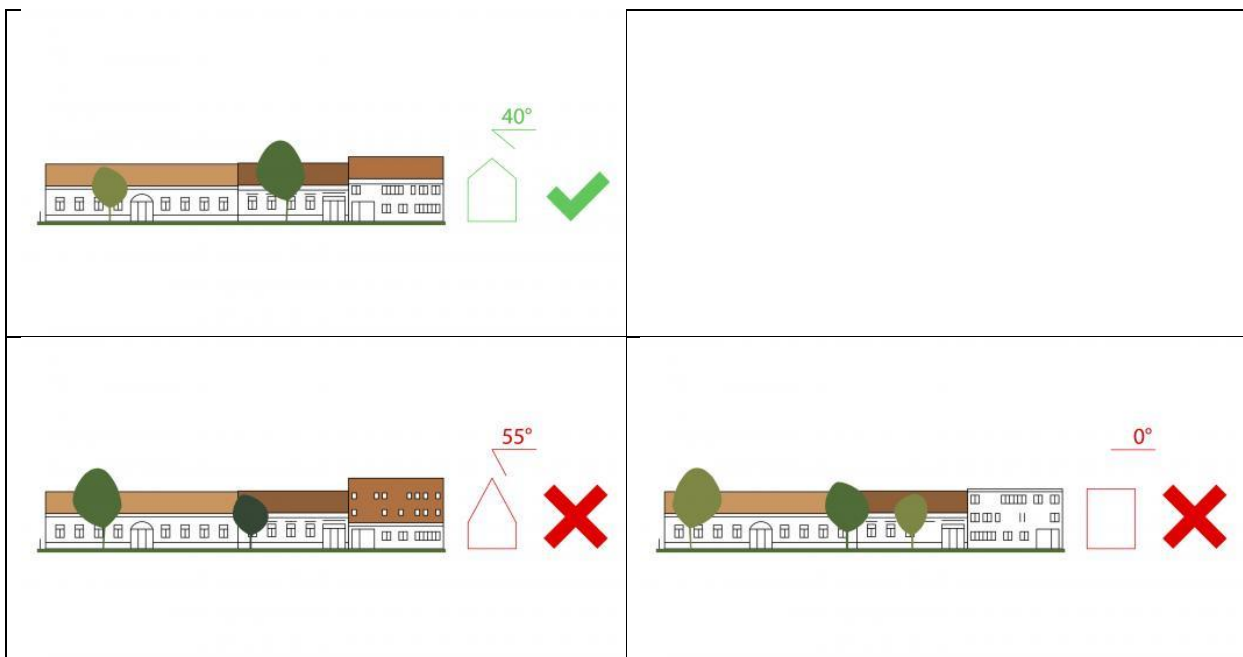
Tetőidom:

Általában egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható, illeszkedve a kialakult telek struktúrához, utcával párhuzamos tetőgerinccel.

Tető hajlásszög:

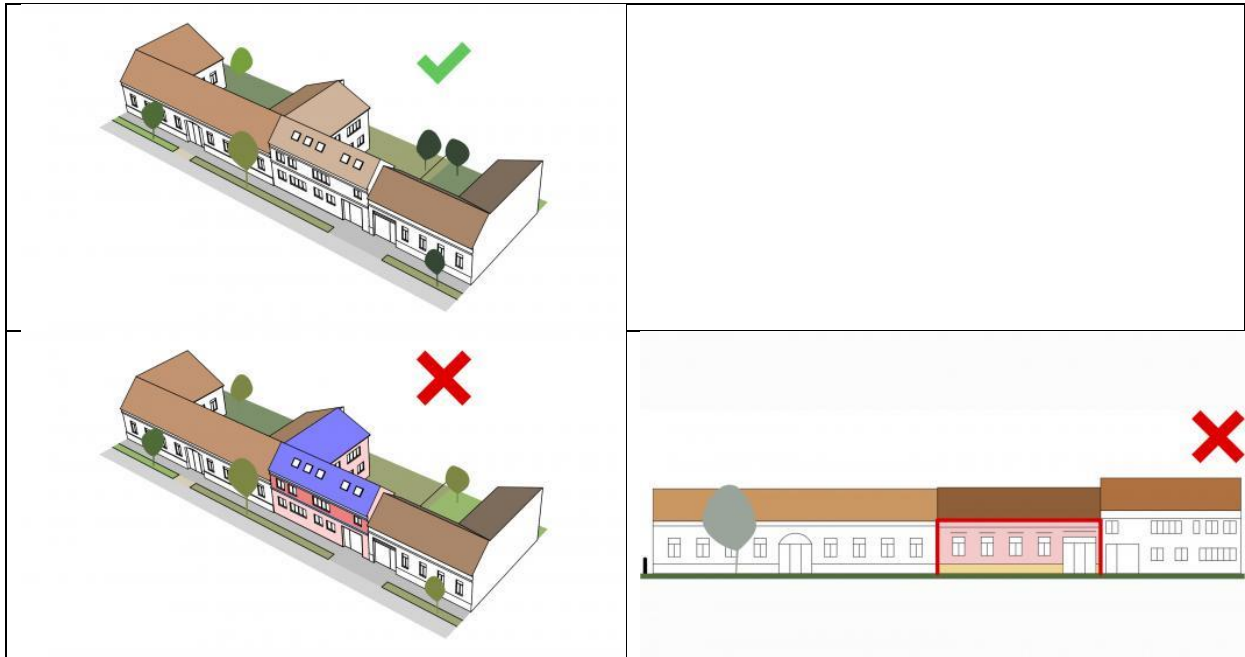
A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legszerencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezése vonatkozásában a törtfehér és a meleg, elsősorban föld színek nem túl telített pasztell változatai javasolhatók. Kerülendők a magas telítettségű, hideg színek, és azok, amelyek idegenek a hagyományos környezettől (pl. citromsárga, kékek, lilák, erőteljes zöldek, rózsaszínek, stb.) A homlokzatok esetében a leginkább a vakolt felületek javasolhatók, de az igényes

téglaburkolatnak is megvannak a hagyományai. A lábazatok vonatkozásában elsősorban a vakolt, homogén (pl. műkő) felület kívánatos, kerülendő a ragasztott kőlemez és kőhatású kis elemek alkalmazása.

Kerítés:

A zárt sorú beépítésből eredően a kerítések kevésbé jellemzőek a területre. Ahol még megvan a fésűs beépítés utcára merőleges kis épülete, ott a telekhatáron mindenképpen tömör, falazott kerítés építése a jó megoldás, tömör kapuval.

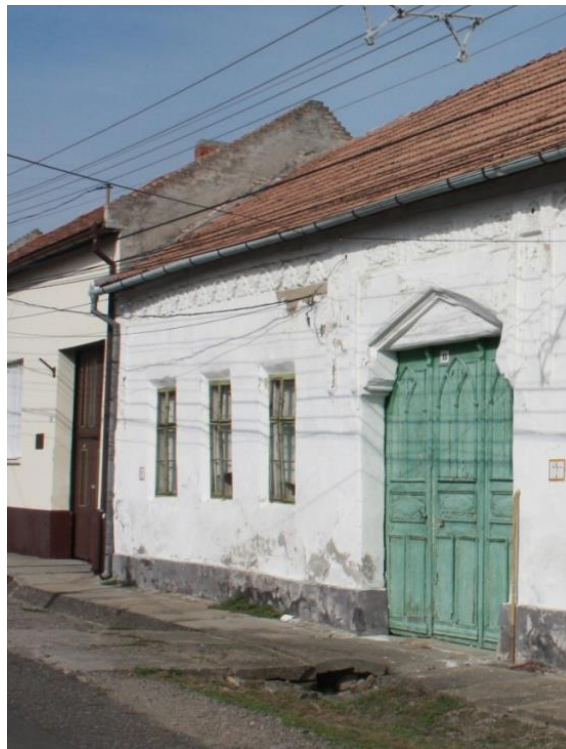
TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ - SZÉK ALSÓVÁROS, SZÉK-FELSŐVÁROS (2)

A terület a város Petőfi, Szabadság, Szent György és Ferenc utcájának a térképen lehatárolt részét foglalja magában. A terület alapvető jellegzetessége a területi morfológiához alkalmazkodó, néhol ívelt utcarendszer és a kifejezetten kisméretű, néhol szabálytalan alakú telkek. A telkek beépítése döntően fésűs, utcára merőleges gerincű, kisméretű épületek sorakoznak, néha csonka kontyos tetőzettel. Az utca felé tömör kerítések zárják le az ingatlanokat, melyekbe tömör kapukat építettek, eredetileg fa szerkezettel.

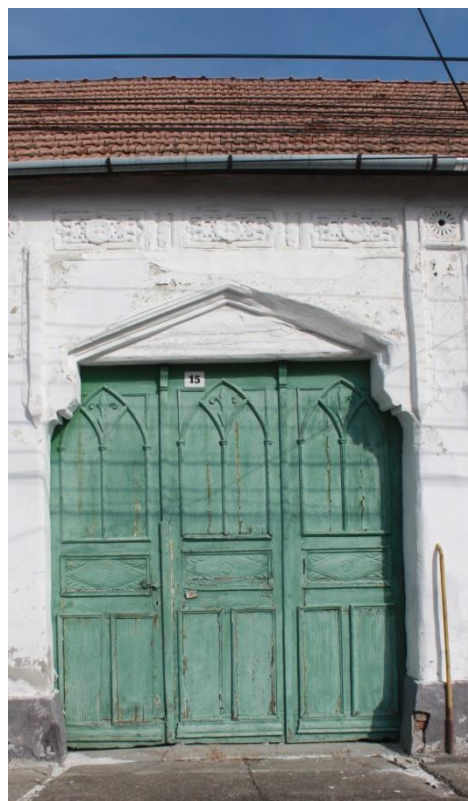

A területen jelentős építészeti értékeket találunk. Ilyen például a frissen felújított tájház, mely világörökség aspiráns a tájházak hálózatában, vagy a település legöregebb műemlék lakóháza.

Az épületeken túl azok egyes részletei is említésre méltóak. Így a teljes településre jellemző díszes kapuk, vagy egy-egy megőrzésre, felújításra érdemes ablak.

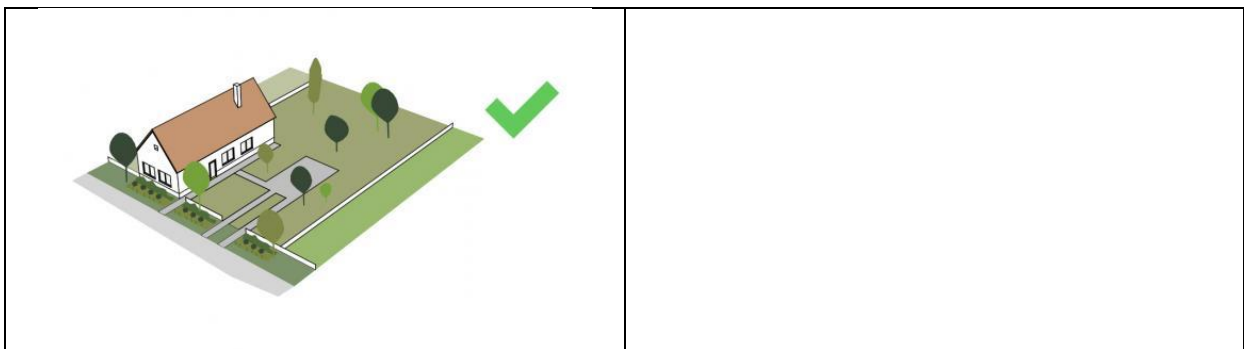

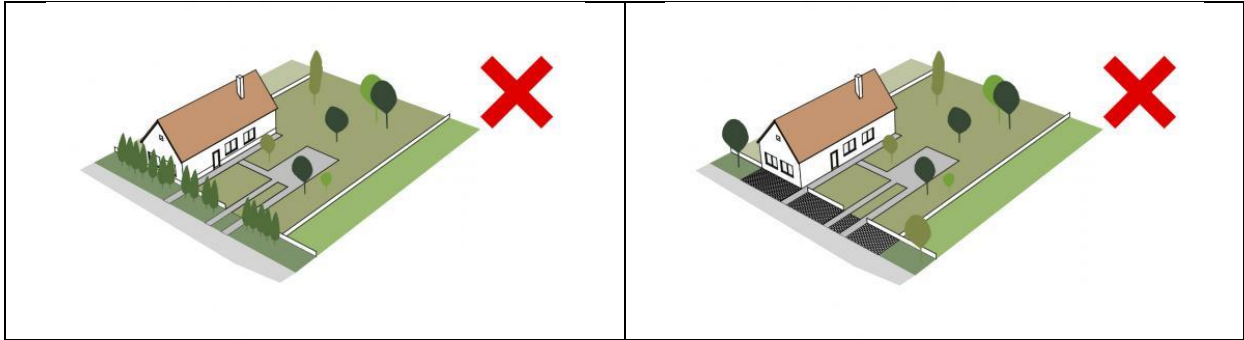
Ajánlások:

Telepítés:

Amennyiben a kialakult telekméret és beépítés másként nem indokolja, új épületet az utcai telekhatárra, utcára merőleges tetőidommal, 6 m épület szélességet nem meghaladóan javasolt elhelyezni. Épület bővítésénél is kívánatos, hogy az utcán jelentkező homlokzat és tömeg ne változzék. Amennyiben az épület előtti járda és az útfelület között növényesíthető mértékű felület van, annak burkolása nem javasolt. Ugyancsak nem javasolt az olyan mérvű fásítás, mely kitakarja az épület homlokzatát.

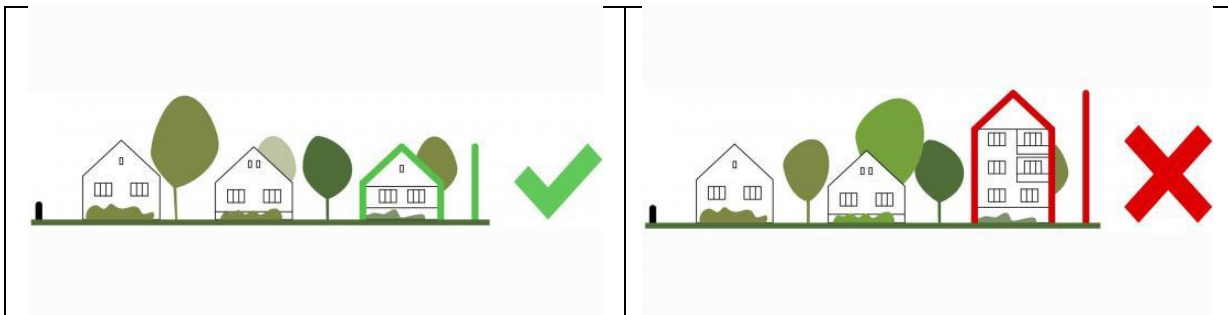

Terepalakítás:

A terület sík, érdemi terepalakítás nem értelmezhető, mesterséges terepalakítás nem ajánlott.

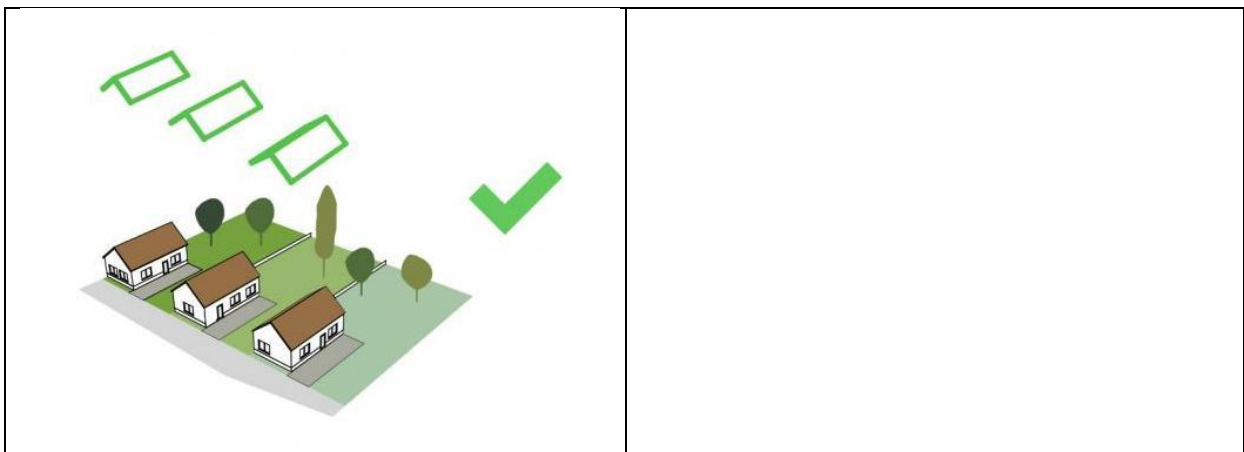
Magasság:

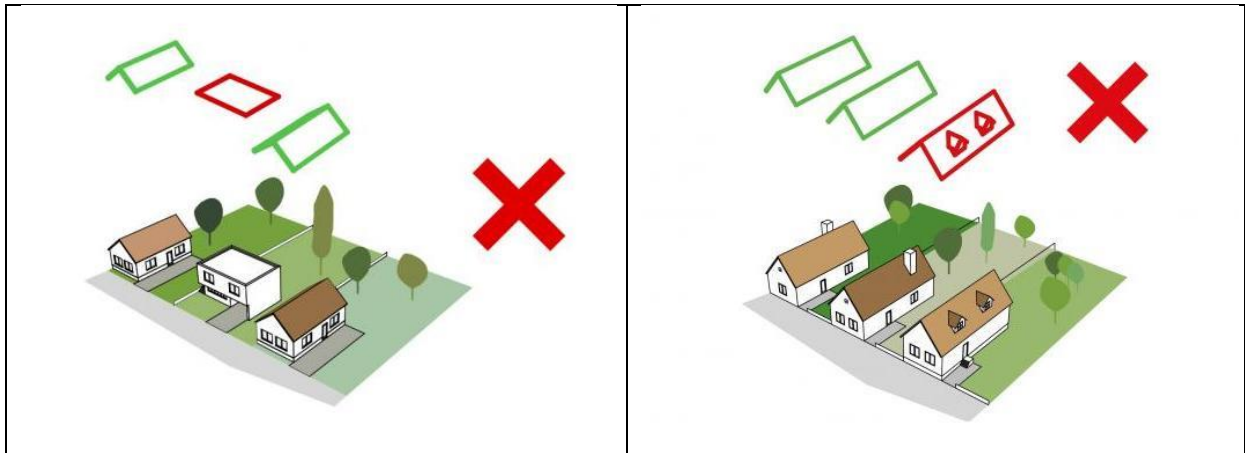
Általában a földszintes épületmagasság megtartása javasolt.

Tetőidom

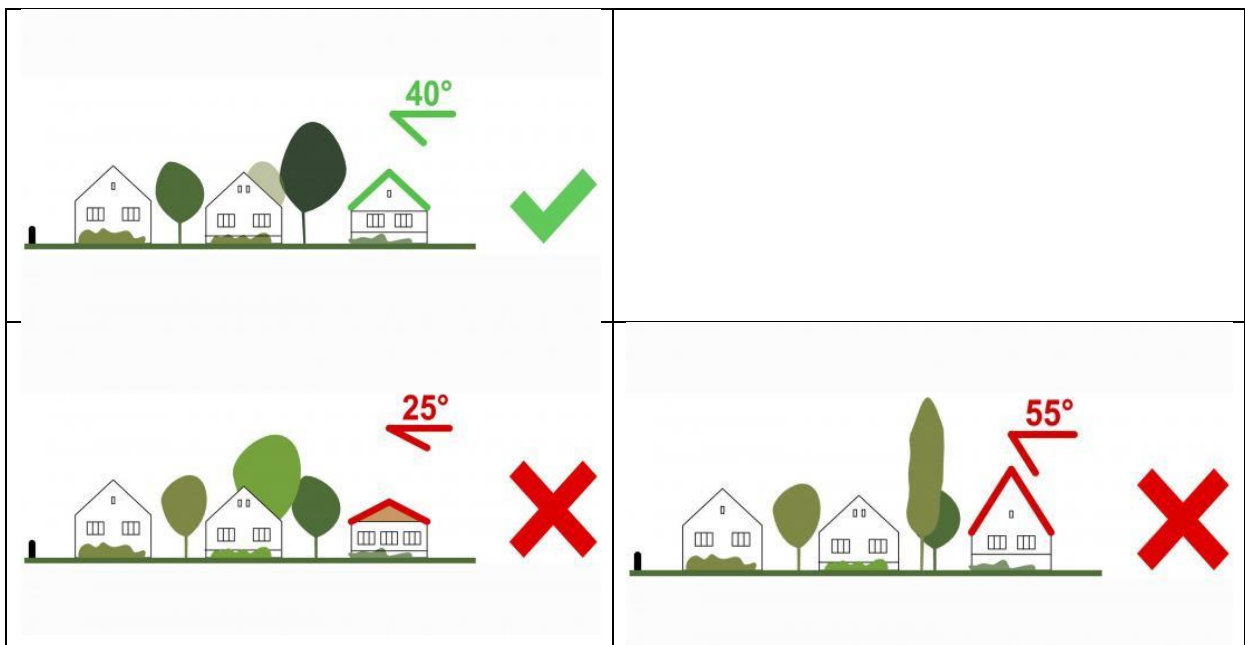
Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható.

Tető hajlásszög:

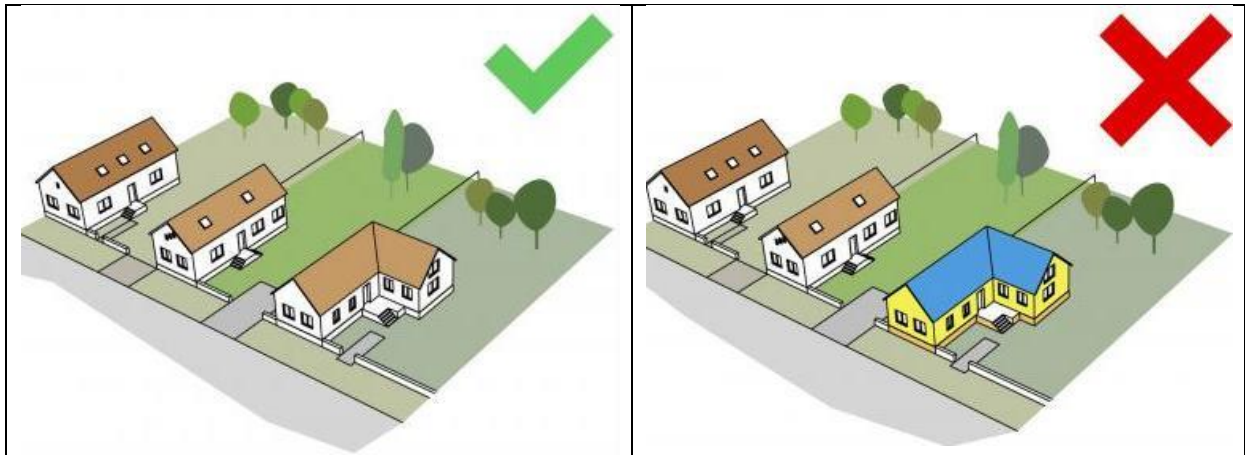
A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legszerencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezése vonatkozásában a törtfehér és a meleg, elsősorban föld színek nem túl telített pasztell változatai javasolhatók. Kerülendők a magas telítettségű, hideg színek, és azok, melyek idegenek a hagyományos környezettől (pl. citromsárga, kékek, lilák, erőteljes zöldek, rózsaszínek, stb.) A homlokzatok esetében a leginkább a vakolt felületek javasolhatók. A lábazatok vonatkozásában elsősorban a vakolt, homogén (pl. műkő) felület kívánatos, kerülendő a ragasztott kőlemez és kőhatású kis elemek alkalmazása. A homlokzat esetén természetesen öröndetes, ha például a korábban a két utcai ablak helyett beépített „hármás” ablakot újra két álló formátumú, kisebb ablakra cserélnék vissza...

Kerítés:

A fésűs beépítés utcára merőleges kis épületei mellett a telekhatáron mindenképpen tömör, falazott kerítés építése a jó megoldás, tömör kapuval.

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ – NÉMET TELEPES VÁROSRÉSZ – BÁTASZÉK (3)

A terület rész a Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Garay János utcákat, valamint a Budai utca Kövesdi utcától Lajvér utcáig terjedő szakaszát foglalja magába. Kialakulása a németajkú betelepítéssel indult és rohamléptekkel fejlődött. Alapvetően a német telepeselek építészeti jegyei jellemzik, ahogy arról korábban már írtunk. A hosszan elnyúló észak-déli utcákat viszonylag ritkán közök, illetve szerény szélességű utcák kötik össze. A nagyobb telkeken az ősi városmag területéhez képest még karakteresebben jelentkeznek az építészeti típusjegyek.

Ezek: a fésűs beépítésű utcai épület zárt kerítéssel és kapuval, az utcai épületet és gyakran annak tornácát folytató gazdasági épület, amely magasabb a lakóépületnél, végül a keresztbe fordított csűr, amely a hajlatban átjárható a hátsó telekrész megközelítése érdekében.

A fejlődés eredményeképpen jelentősebb méretű telkek is létrejöttek, ezeken utcával párhuzamos gerincű, jómódú gazdák, iparosok, vagy a polgárság tulajdonát képező épületek, illetve középületek is születtek.

A szélesebb telkek másik jellemzője az általános ismertetésben már említett „kisházak” beépítés, amikor a lakóépülettel ellentétes telekhatáron, szintén az utcafrontra kitolva kisebb épületet emeltek, ami például nyári konyhaként, vagy a fiatalok lakóházaként működhetett.

A hosszú észak-déli utcákban nyilván szükség volt rövidítő, menekülő járatokra, így helyenként szűk közökkel kötötték össze őket. Ezek igen hangulatos elemei a településnek, az Árpád utca pedig kifejezetten városias hangulatú.

A falazott kerítések, szépen rakott kerítés oszlopok és az íves záródású fa kapuk (melyek legtöbbje sajnos mára elveszett) jellegzetes markáns elemei a területnek.

Kevésbé megszokott jellegzetesség - ami tágabb területen is jelentkezik – a közterületen álló, előregyártott cement kútház lábazzal készített kerek kutak látványa.

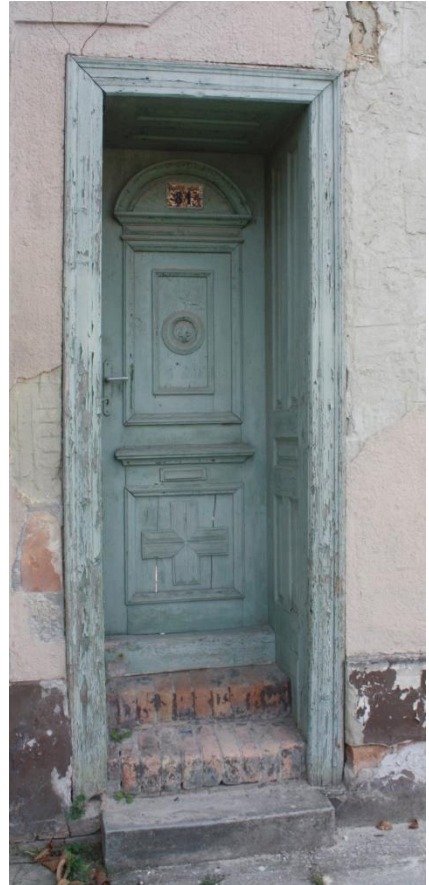

Végül, de nem utolsósorban az utcai tornác kapuk, ajtók - ki hogy nevezi őket. Nagy számban láthatók az egész településen. Állaguk rendszerint nem jó, de legtöbbjük felújítható, menthető. Érdekes volna megújításukra pénzt, energiát áldozni...

Az itt csokorba szedett példák nem mind jelen meghatározó területen találhatóak.

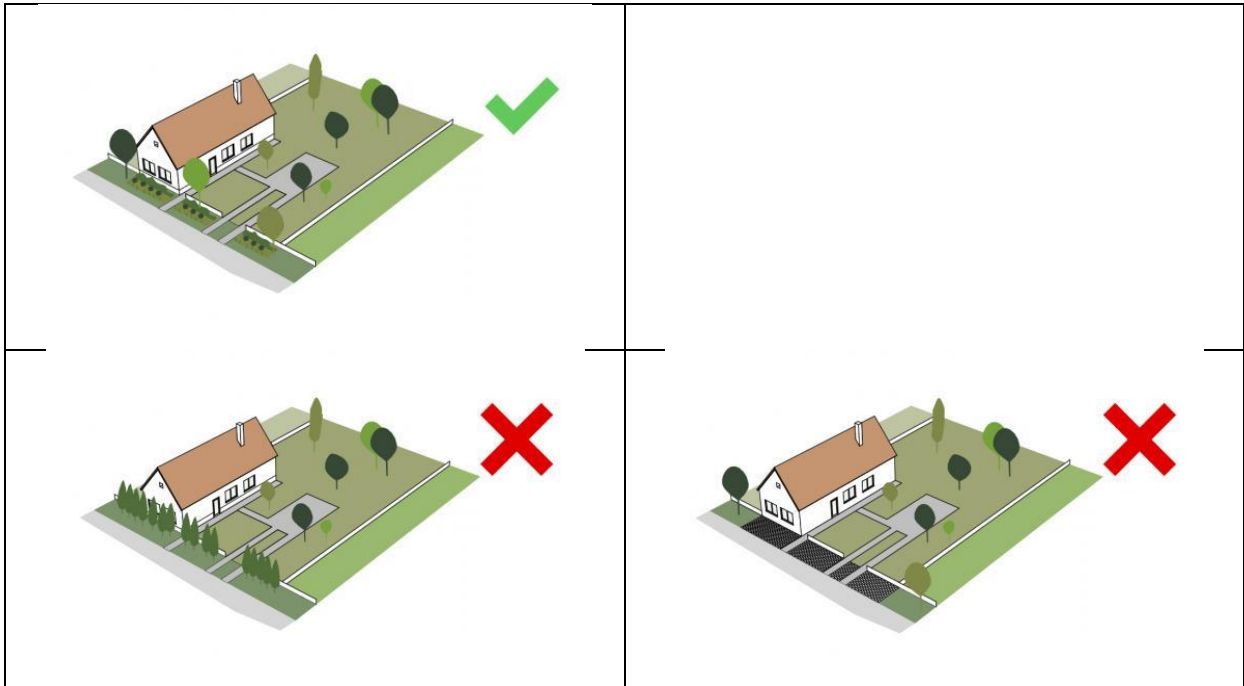

Ajánlások:

Telepítés:

Amennyiben a kialakult telekméret és beépítés másként nem indokolja, új épületet az utcai telekhatárra, utcára merőleges tetőidommal, 6 m épület szélességet nem meghaladóan javasolt elhelyezni. Épületbővítésnél is kívánatos, hogy az utcán jelentkező homlokzat és tömeg ne változzék. Amennyiben az épület előtti járda és az útfelület között növényesíthető mértékű felület van, annak burkolása nem javasolt. Ugyancsak nem javasolt az olyan mérvű fásítás, mely kitakarja az épület homlokzatát.

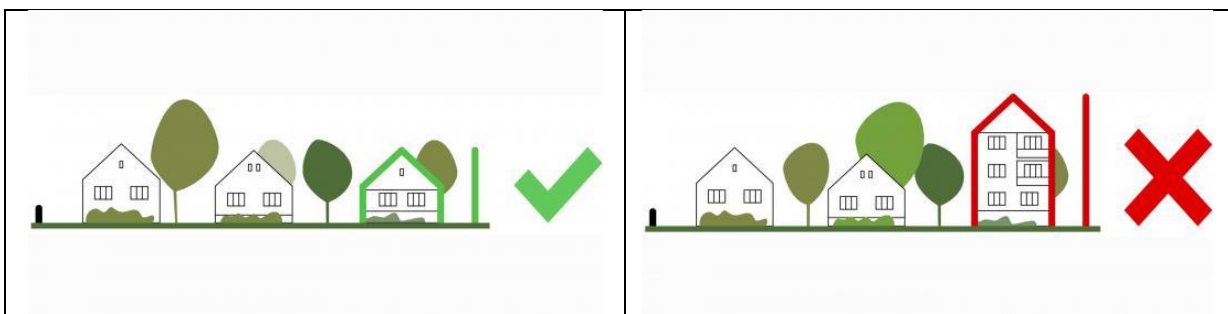

Terepalakítás:

A terület sík, érdemi terepalakítás nem értelmezhető, mesterséges terepalakítás nem ajánlott.

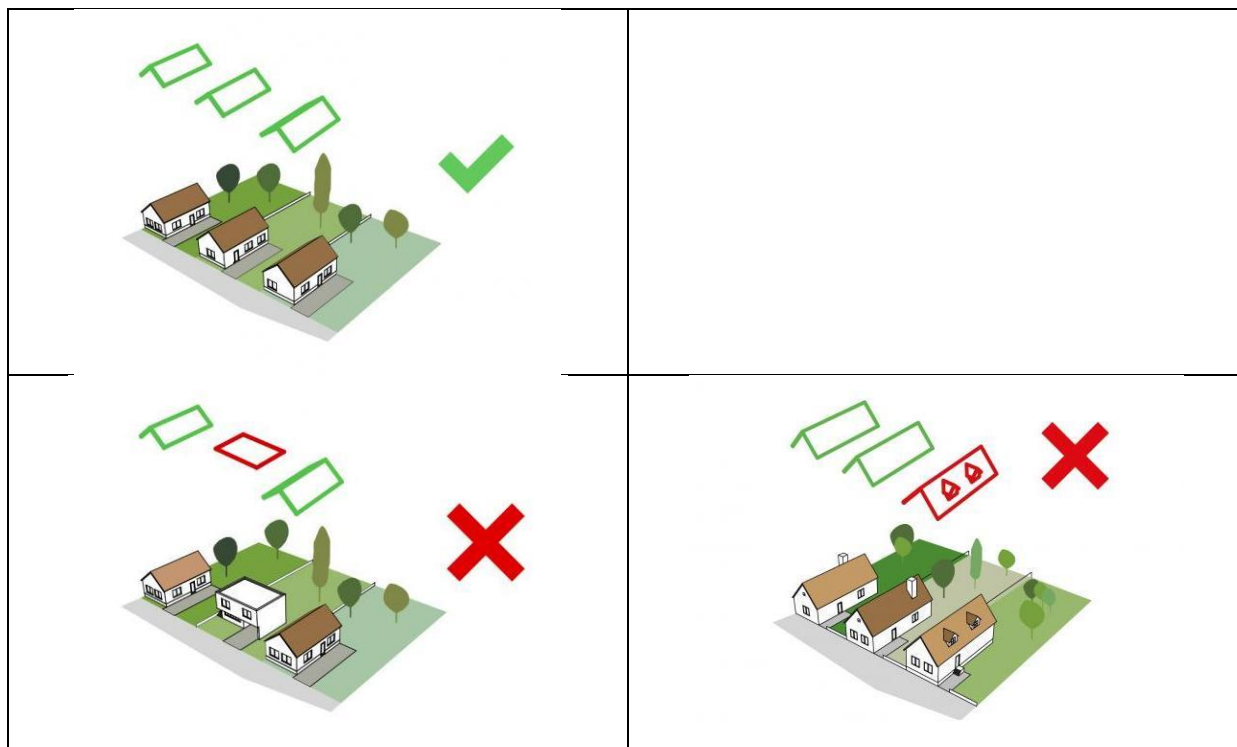
Magasság:

Általában a földszintes épületmagasság megtartása javasolt.

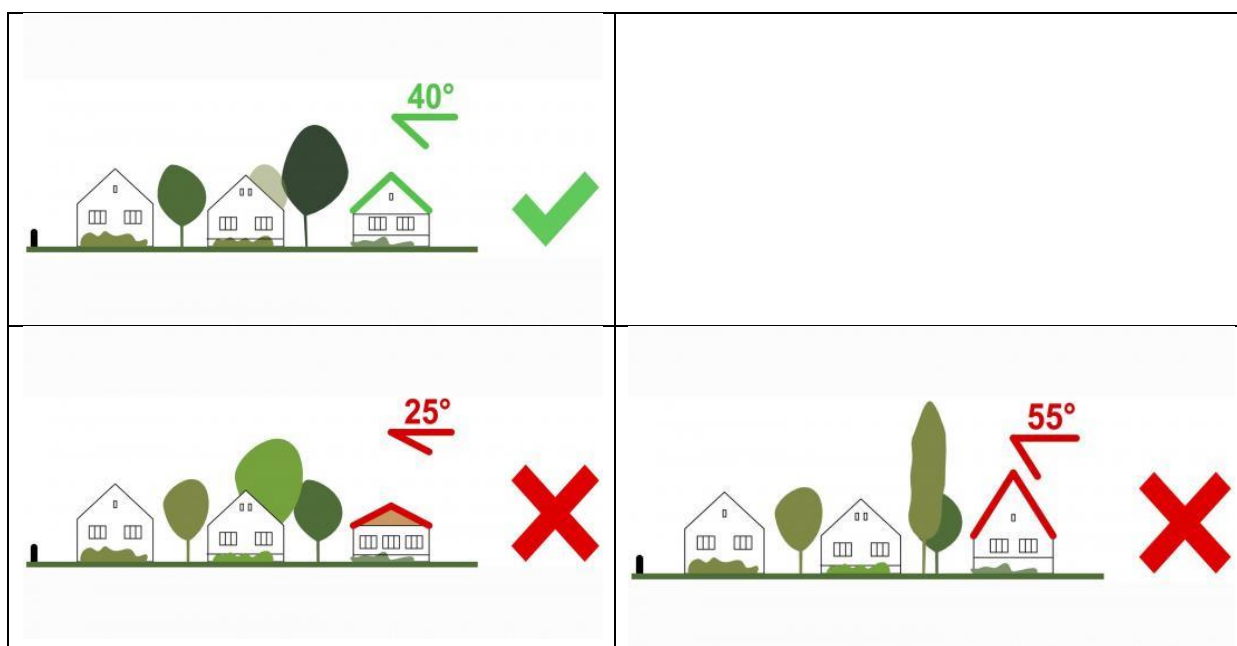
Tetőidom

Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható.

Tető hajlásszög:

A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legserencsésebb választás.

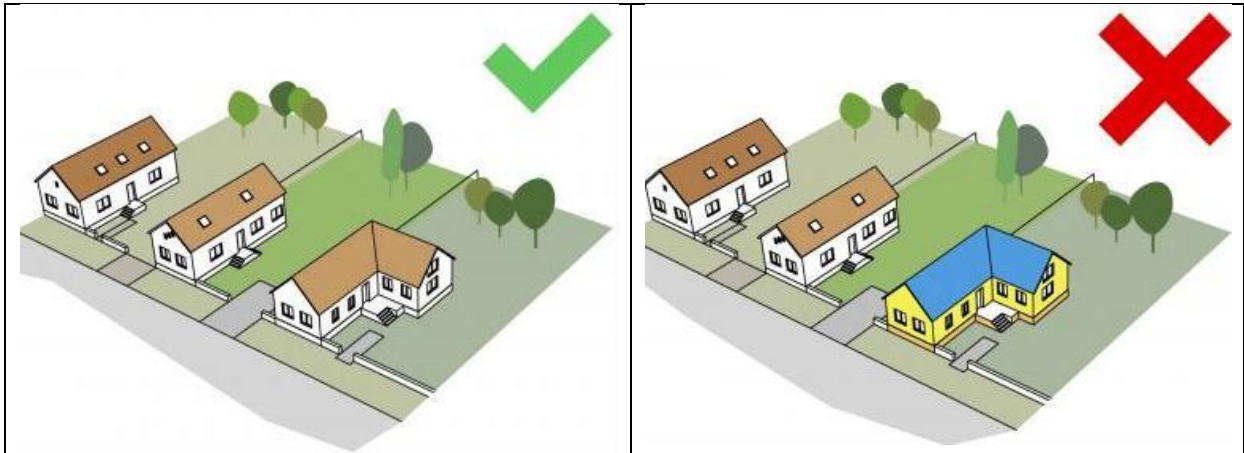

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezése vonatkozásában a törtfehér és a meleg, elsősorban föld színek nem túl telített pasztell változatai javasolhatók. Kerülendők a magas telítettségű, hideg színek, és azok, melyek idegenek a hagyományos környezettől (pl. citromsárga, kékek, lilák, erőteljes zöldek, rózsaszínek, stb.) A homlokzatok esetében a leginkább a vakolt felületek javasolhatók. A lábazatok

vonatkozásában elsősorban a vakolt, homogén (pl. műkő) felület kívánatos, kerülendő a ragasztott kőlemez és kőhatású kis elemek alkalmazása. A homlokzat esetén természetesen örvedetes, ha például a korábban a két utcai ablak helyett beépített „hármás” ablakot újra két álló formátumú, kisebb ablakra cserélnék vissza...

Kerítés:

A fésűs beépítés utcára merőleges kis épületei mellett a telekhatáron mindenképpen tömör, falazott kerítés építése a jó megoldás, tömör kapuval.

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ - KÖVESD (4)

A néhány eredetit közelítő állapotban megmaradt porta mutatja, hogy milyen lehetett a településkép hajdanán. Bátaszékhez hasonlóan a fésűs beépítés mellett a tömör kerítések és a tömör kapuk voltak a jellemzők.

Látunk viszont egy sajátos, frappáns építészeti megoldást. A korai, széles ereszes ház utcai oromfalát az eresz vonaláig, vagy azt meghaladóan kiszélesítették és a tornácos házak mintájára kaput illesztettek bele az utca felé.

A módosabb épületek tornáccal épültek, melyet falazott oszlopok gyámoltak. A tornác kapu őrzi azt a jellegzetes kék színt, mely annyira jellemző volt a németajkú lakosság épületeire.

A település központját a kis kápolna jelöli ki.

Sajátos, inkább a délvidékre jellemző a telekhatáron álló, az utcával párhuzamos góré: itt vélhetően a speciális telekforma indokolta.

A falazott, olykor díszített kerítések a tömör fakapukkal itt is gyönyörűek.

Ahogy az anyatelepülésen, itt is felbukkannak az utcán álló kerek kutak, előregyártott kávéval, lécezéssel kialakított kútházzal.

A díszes tornácapuk itt is feltűnnek.

Ajánlások:

Lajvérral közösen adjuk meg.

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ - LAJVÉR (4)

A jellemző fésűs beépítés jó hangulatú utcaképet ad a Völgy utcában.

Lakóépületei esetében itt is megtaláljuk a már ismert típusokat, igaz szerényebb mennyiségben, kevésbé épen maradt formában. A legegyszerűbb széles ereszes típustól kezdve, ennek szélesített oromfallal való, tornác kapuval kiegészített változatán át a tornácos épületig.

A tömör kerítések itt kevésbé jellemzőek, de találunk rá példát. Az eredeti kapuk ívelt záródású tömör fa szerkezetek lehettek. Ez is felbukkan még a településen. Néhány esetben a kovácsoltvas vasalat is fennmaradt, megőrzése fontos lenne.

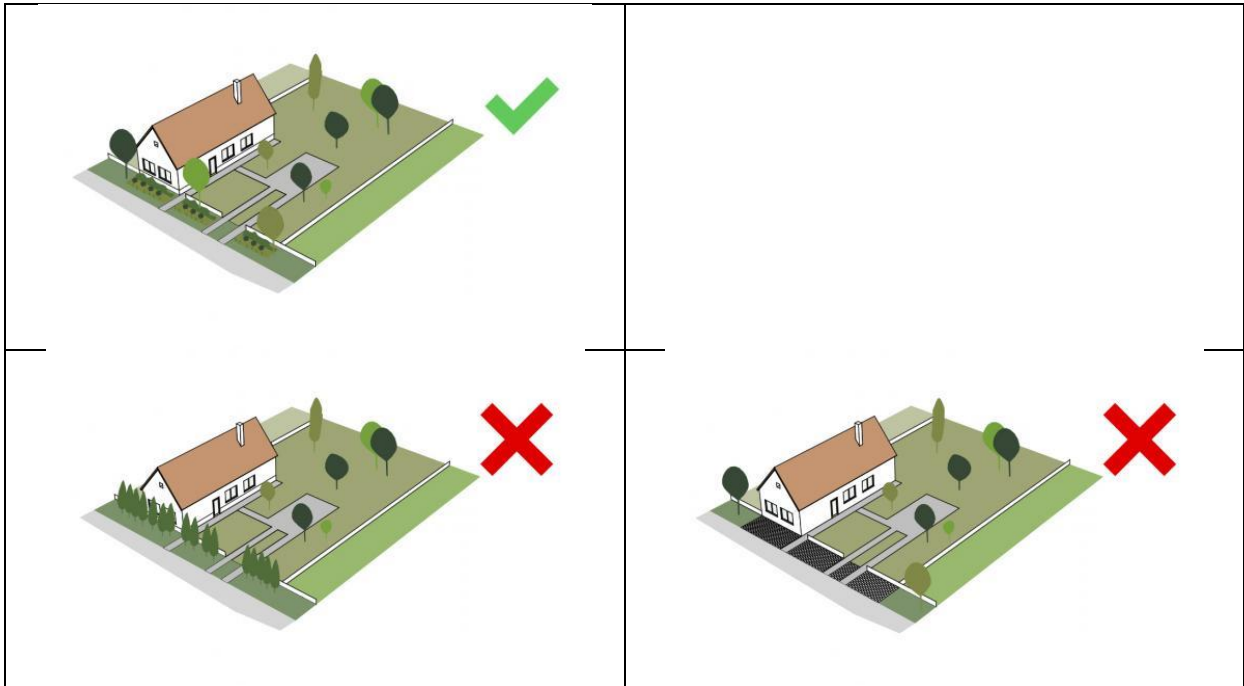
A főútca (Hegyalja utca) és a Gubachegyi utca csatlakozásánál kissé kiszélesedik a közterület, itt áll a település kápolnája. A következő kiszélesedésben kőkereszt áll, korpusszal.

Ajánlások:

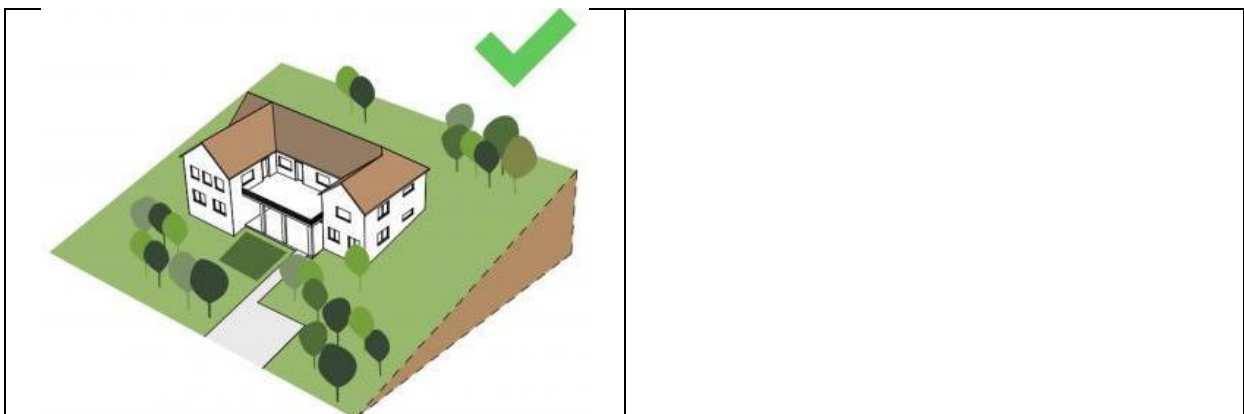
Telepítés:

Amennyiben a kialakult telekméret és beépítés másként nem indokolja, új épületet az utcai telekhatárra, utcára merőleges tetőidommal, 6 m épület szélességet nem meghaladóan javasolt elhelyezni. Épületbővítésnél is kívánatos, hogy az utcán jelentkező homlokzat és tömeg ne változzék. Amennyiben az épület előtti járda és az útfelület között növényesíthető mértékű felület van, annak burkolása nem javasolt. Ugyancsak nem javasolt az olyan mérvű fásítás, mely kitakarja az épület homlokzatát.

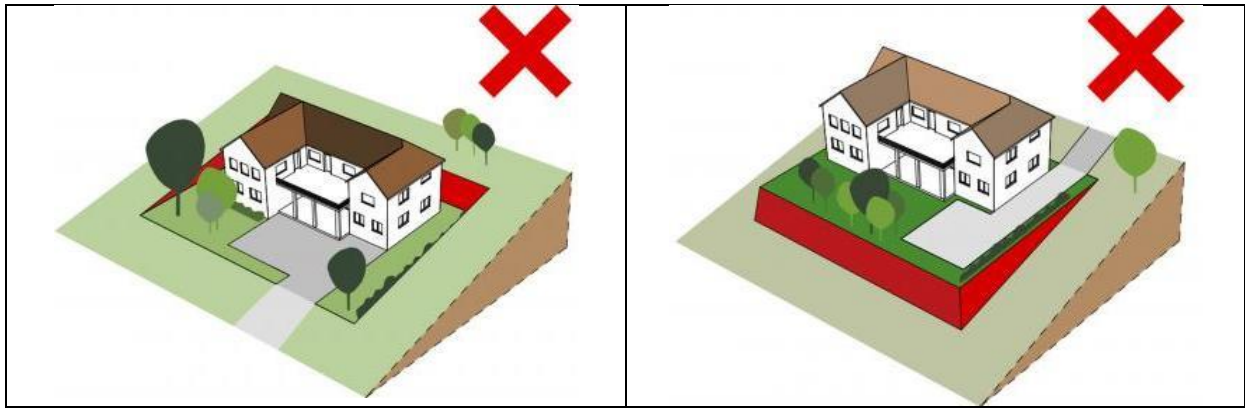

Terepalakítás:

A lejtős terepen a létesítendő épület utcai homlokzatánál kerülendő a terep magasságának módosítása. Sem bevágás, sem feltöltés nem kívánatos, tekintettel arra, hogy az épületek az utcai homlokvonalon állnak. A padlószint megválasztása a terep meredekségének, az épület hosszának, elrendezésének függvénye. Így az utca felé jelentősebb magasságú lábazati zóna is jelentkezhet.

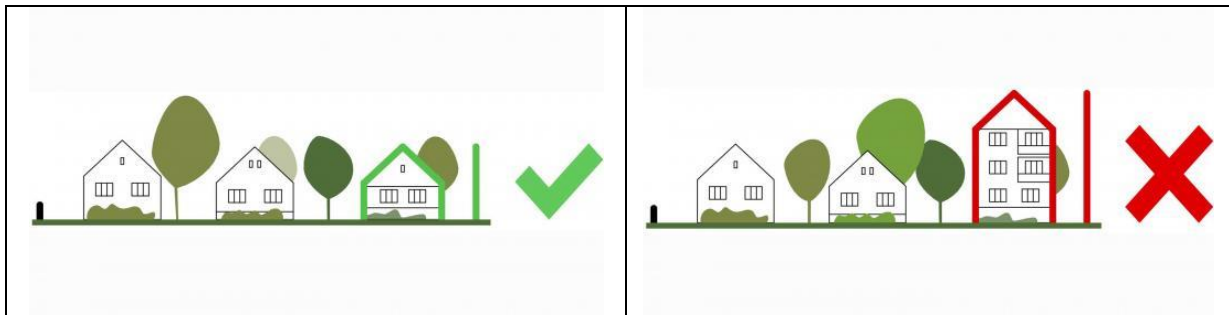

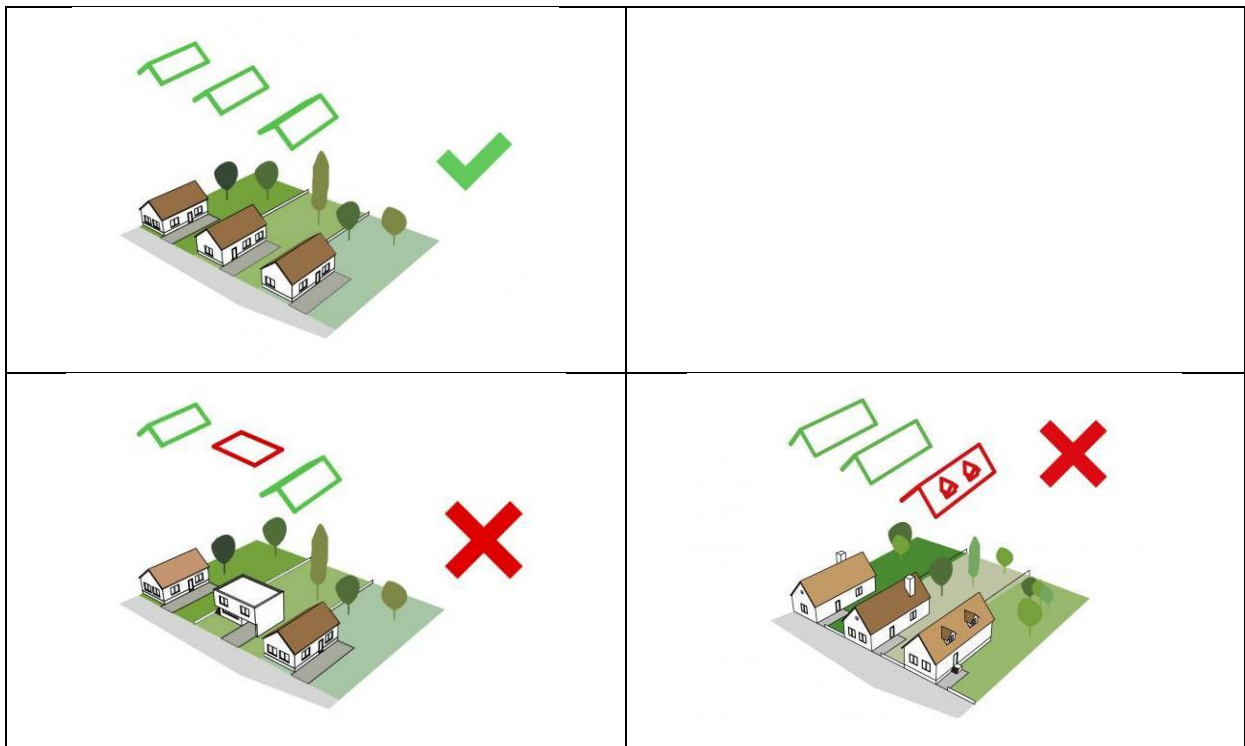
Magasság:

Általában a földszintes épületmagasság megtartása javasolt.

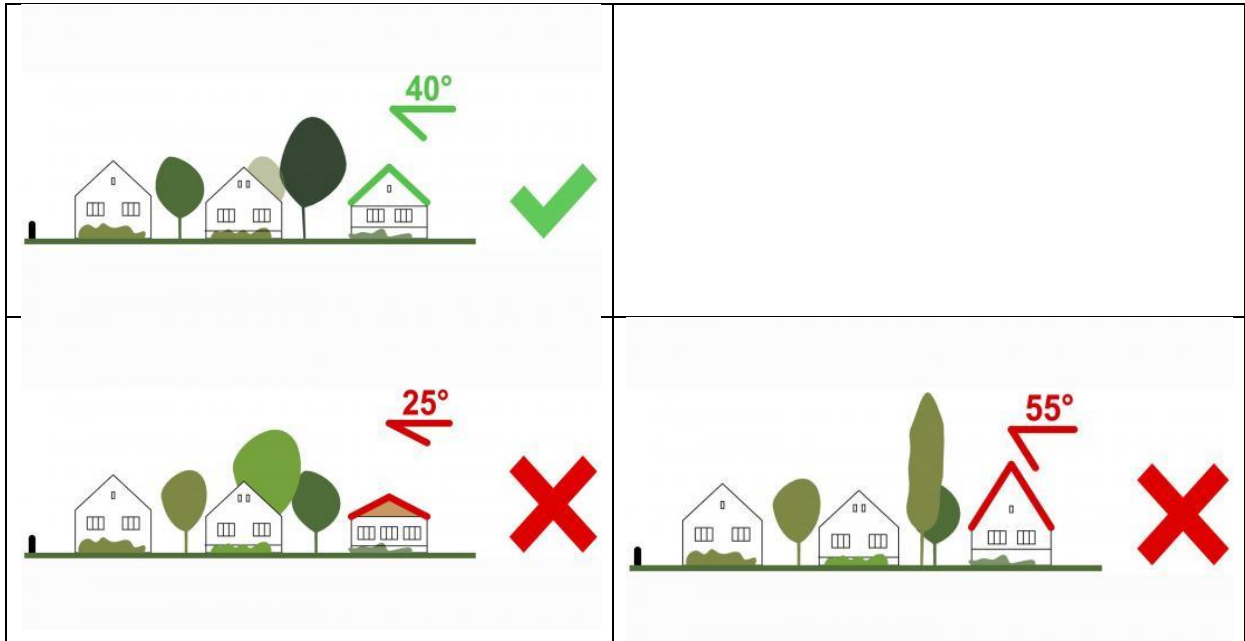
Tetőidom

Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható.

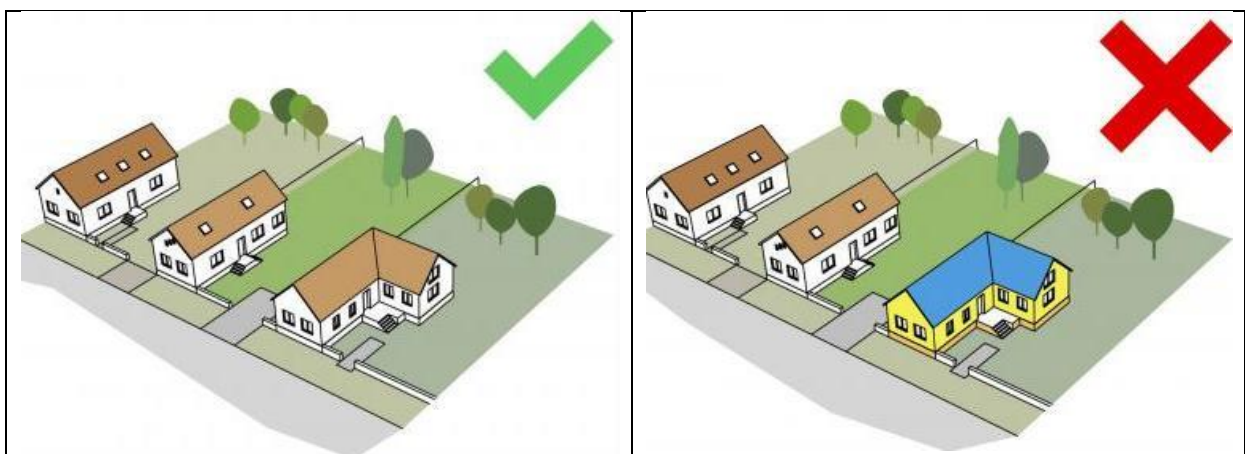
Tető hajlásszög:

A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legszerencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezése vonatkozásában a törtfehér és a meleg, elsősorban föld színek nem túl telített pasztell változatai javasolhatók. Kerülendők a magas telítettségű, hideg színek, és azok, melyek idegenek a hagyományos környezettől (pl. citromsárga, kékek, lilák, erőteljes zöldek, rózsaszínek, stb.) A homlokzatok esetében a leginkább a vakolt felületek javasolhatók. A lábazatok vonatkozásában elsősorban a vakolt, homogén (pl. műkő) felület kívánatos, kerülendő a ragasztott kőlemez és kőhatású kis elemek alkalmazása. A homlokzat esetén természetesen öröndetes, ha például a korábban a két utcai ablak helyett beépített „hármás” ablakot újra két álló formátumú, kisebb ablakra cserélnék vissza...

Kerítés:

A fésűs beépítés utcára merőleges kis épületei mellett a telekhatáron elsősorban tömör, falazott kerítés építése javasolt, tömör kapuval.

BELTERÜLETI PINCÉS-PRÉSHÁZAS TERÜLETEK - KÖVESD (5)

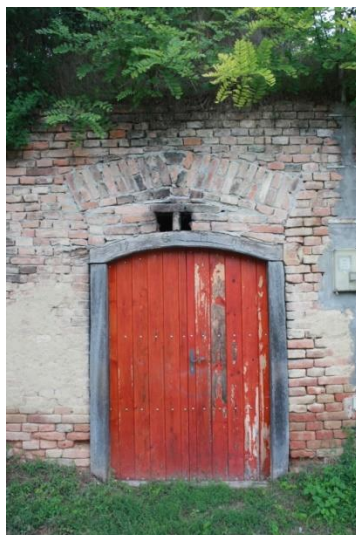
A löszfal elé állított, egyszerűen formált présházak jelzik, hogy hajdanán milyen lehetett az utcakép.

A lakóépületek sorába került présházak jellegzetes, tornácos kialakításúak.

A löszfal elé épített téglafalban megőrződött az ácstokos kapu, 1908-as datálású bárdolt, íves szemöldök gerendájával.

A lakóházakhoz hasonlóan a présház kapuk is művesek, megmentésük fontos lenne.

Ajánlások:

Lajvérral közösen adjuk meg.

BELTERÜLETI PINCÉS-PRÉSHÁZAS TERÜLETEK - LAJVÉR (5)

A löszfal elé állított présházak sorában néhány szép példát is találunk. Máshol présház nem, csak a partfalat biztosító támfalból nyíló pincét építettek.

Viszonylag ritka megoldás, hogy az utcai homlokzaton az oromfalban helyezték el a padlás ajtót.

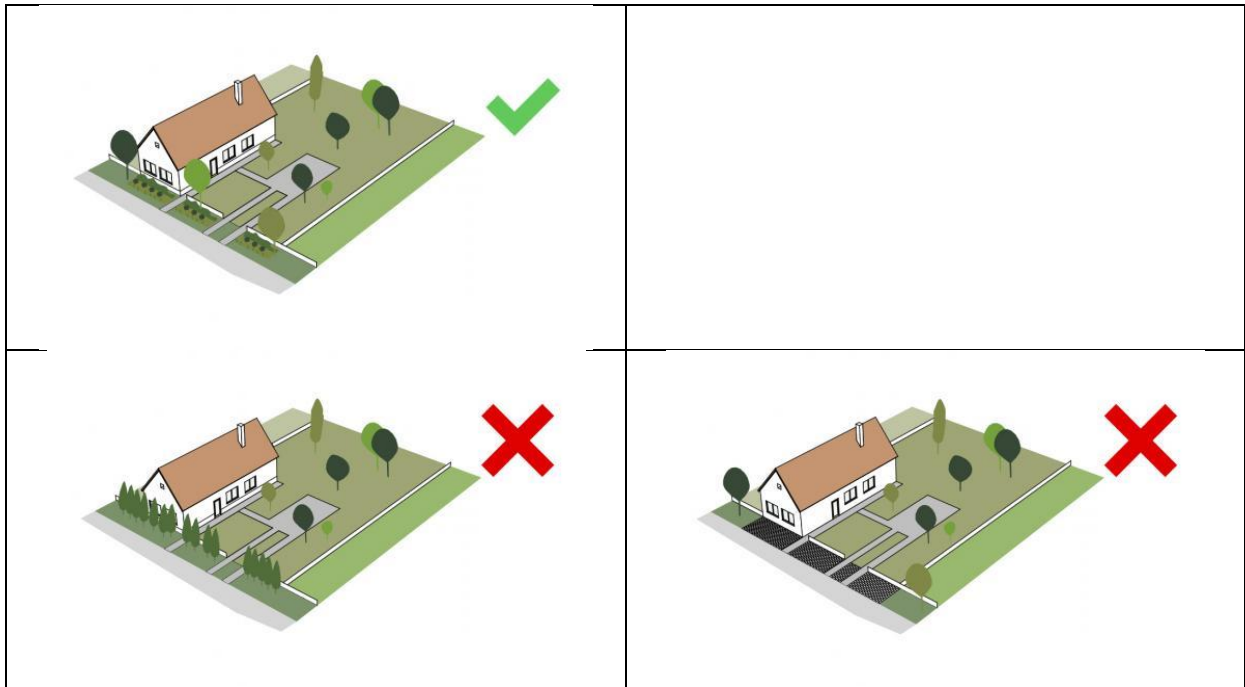
Néhány szép nyílászáró itt is fennmaradt. Megőrzésük, jókarban tartásuk fontos volna.

Ajánlások:

Telepítés:

Új épületet utcára merőleges gerinccel, a meglévő épületek arányrendszeréhez, léptékéhez igazodó tömeggel kívánatos létesíteni. Amennyiben az épület előtti járda és az útfelület között növényesíthető mértékű felület van, annak burkolása nem javasolt. Ugyancsak nem javasolt az olyan mérvű fásítás, mely kitakarja az épület homlokzatát.

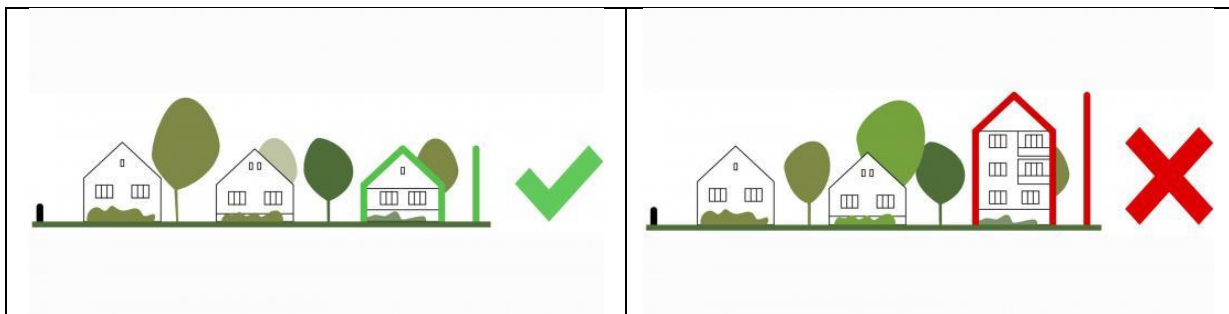

Terepalakítás:

A terület terep viszonyaiból következik, hogy új épületet a hagyományokhoz híven javasolt elhelyezni, vagyis a homlokzati oromfalba vágott bejárat szintben csatlakozzék a környező, nem bolygatott terephez. A finom tereprendezésen kívül más területrendezés nem kívánatos.

Magasság:

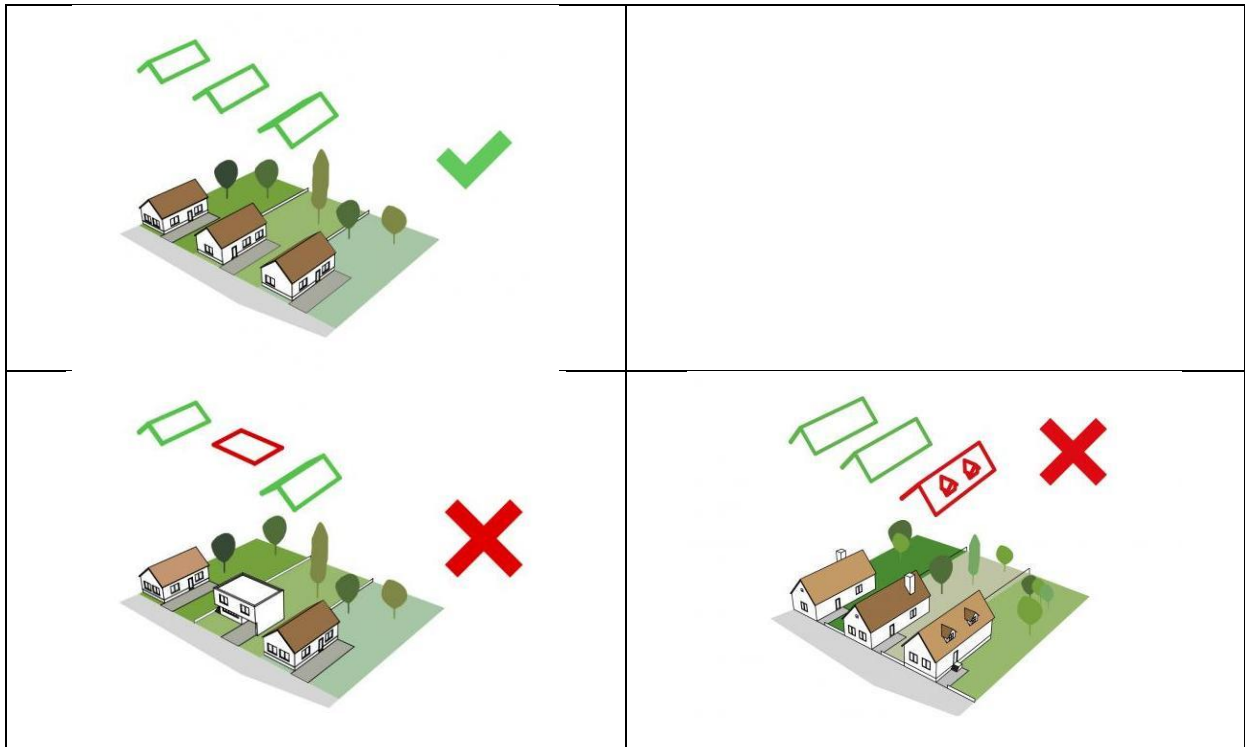
Általában a földszintes épületmagasság megtartása javasolt.

Tetőidom

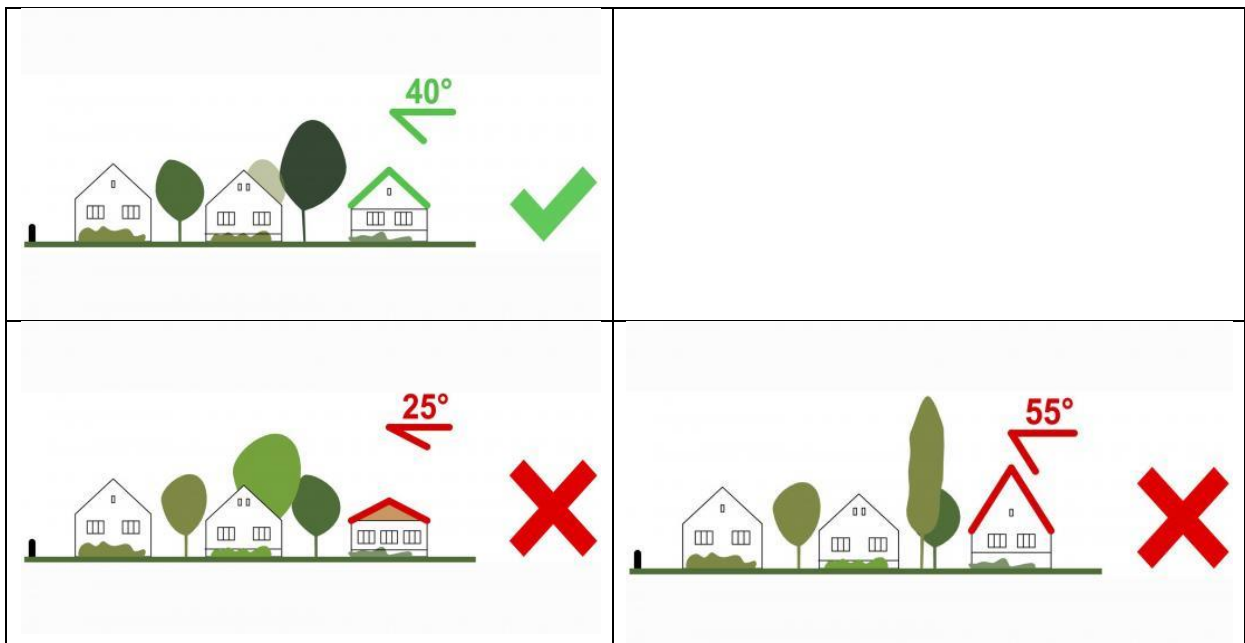
Egyszerű, felépítményektől mentes, egyenes gerincű nyeregtető javasolható.

Tető hajlásszög:

A tető hajlásszögét illetően a megszokott 37-43 fok közötti tartomány a legserencsésebb választás.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek színezésénél a fehér szín alkalmazása a jó megoldás. A nyílászárók festettek legyenek, a hagyományhoz híven elsősorban a sötétzöldek, barnák, vörösek és a német házakra jellemző, sajátos kék szín alkalmazásával.

Kerítés:

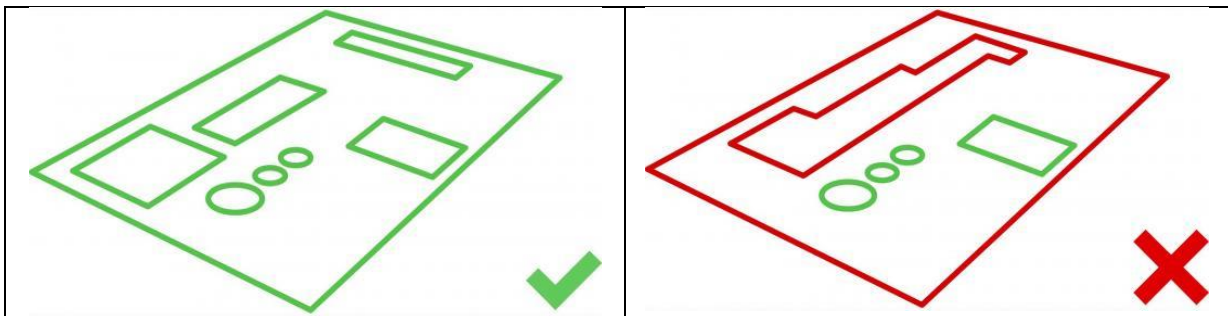
A területhasználat, beépítés jellegzetességéből kifolyólag kerítések telepítése nem javasolt.

ÜZEMI TERÜLET – LAJVÉR (6)

A szőlőfeldolgozó üzem a település bejáratánál helyezkedik el. Ezért is rendkívül fontos, hogy arculatában, minőségében olyan szintű legyen, ami jó benyomást tesz az érkezőre.

Ajánlások:**Telepítés:**

Üzemi épület létesítése esetén - a telek használhatósága mellett- törekedni kell a kialakult település szerkezet, beépítési rend, úthálózat tiszteletben tartására. Az épületek tömege illeszkedjék a hagyományokhoz, lehetőség szerint egyszerű alaprajzú, inkább keskenyebb, hosszabb épületek telepítése javasolt. Az összetett elrendezésű épületek nem kívánatosak. Fontos az üzemi területek őshonos fajokkal való növényesítése.

Terepalakítás:

Az új létesítmény helyét, kialakítását, az alkalmazott üzemi technológiát úgy kell megválasztani, hogy az épületek a lehető legkisebb alakítással a természetes terepre illeszthetők legyenek. A természetes táj karakterét megváltoztató, jelentős felületű és méretű bevágásokat és töltéseket el kell kerülni.

Magasság:

Általában - amennyiben van választási lehetőség - olyan technológia alkalmazása javasolt, mely nem igényel nagy belmagasságot. Természetesen a technológiai okból elengedhetetlen egyedi magas építmények nem tilthatók.

Tetőidom

Összefüggésben a javasolt tömegalakítással, az épületek magastetős kialakítása szerencsés.

Tető hajlásszög:

Üzemi épületnél is a lakóépületek hajlásszögét megközelítő tetőzet várható el.

Színezés, anyaghasználat, homlokzat:

Az épületek anyagválasztásánál a hagyományos építőanyagokat kell előnyben részesíteni. Amennyiben ez nehézségbe ütközik, a színválasztásra nagyon kell ügyelni. Különösen a tető színezésénél fontos, hogy ne alkalmazzanak tájidegen, durván erős színeket, pl. sötétkéket.

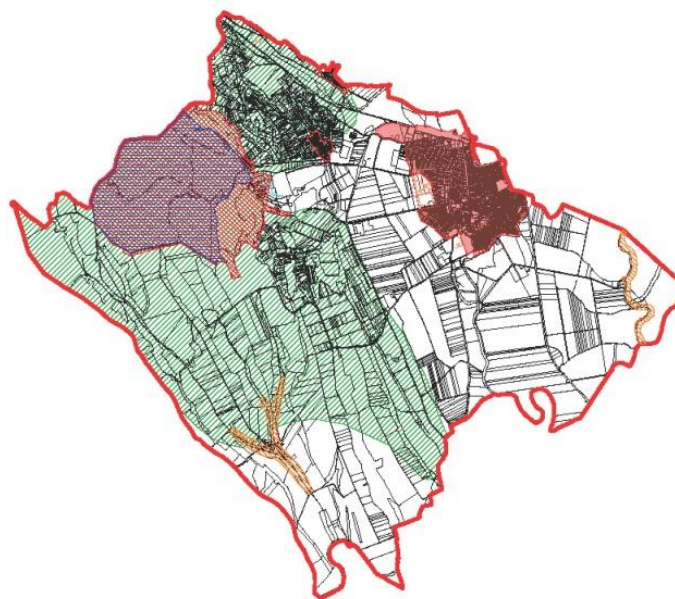
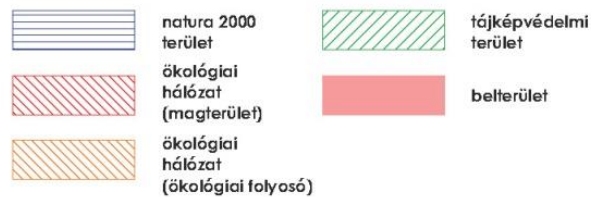
Kerítés:

Tekintettel az üzemi területek jelentős méretére, itt nem javasolt a lakóterületen kívánatos tömör kerítés alkalmazása.

ORSZÁGOS ÖKOLÓGIAI HÁLÓZATHOZ TARTOZÓ ÉS TÁJKÉPVÉDELMI TERÜLETEK (7)

A város külterülete nem csak a földhasználat szempontjából fontos, hanem a természet védelme szempontjából is. Védelemre érdemes területrészek vannak a külterületen, melyek különféle természetvédelmi kategóriákba sorolhatók. Ez azt jelenti, hogy ezekre a védett területekre rendeletek-előírások vonatkoznak, melyeket a területhasználat során be kell tartani.

Bátaszék külterületének egyes részei a nemzeti Ökológiai Hálózathoz tartoznak, illetve tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek. Bizonyos területek a nemzeti és nemzetközi oltalmat jelentő NATURA 200 hálózat részei. Ezek a területek a külterület településképi szempontból meghatározó területei.

Az ökológiai hálózat az ország egész területén meghatározásra került. Célja, hogy természeti, természetközeli területek, valamint védett természeti területek, és védőövezetek között a biológiai kapcsolatot ökológiai folyosókkal biztosítsa. Bátaszék külterületén a magterület és az ökológiai folyosó övezete található meg.

A tájképvédelmi területek is országos szinten lehatárolásra kerültek. Ezek olyan területek, ahol a cél a tájkarakter és a történetileg kialakult tájképi értékek védelme, továbbá a hagyományos tájszerkezet, és a tájhasználat megőrzése, a kilátás-rálátás szempontjából kedvező, nagy távolságból látható, ill. nagy távolságokat megnyitó tájképi területek védelme, és a vizuális szennyezés megakadályozása.

A NATURA 2000 területe nemzeti és nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló (HUDD20012), különleges természet-megőrzési terület, mely a külterület, ÉNy-i részén, a Geresdi-dombságból benyúló területet jelenti.

Különös figyelmet érdemel a területen lévő vízfolyások környezete. Vannak állandó és időszakosan megjelenő vízfolyások, esetenként, vagy állandóan vizenyős területek. Az itt megjelenő természetes növénytársulásokat, mint különleges és érzékeny ökológiai rendszereket védeni, őrizni kell a beavatkozásoktól.

5. A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK: KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA – UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK*

*Az építészeti ajánlásokat a meghatározó területek ismertetése fejezetben rögzítettük.

- A keskeny utcákban, ahol már 50 cm-nél szélesebb szabad földterület van, cserjesor ültethető. Magassága ne legyen több 120 cm-nél.
- A Budai utca fásítását, dekoratív, légszennyezést tűrő növényzettel való beültetését kertépítészeti terv alapján ajánlott elvégezni. A városról alkotott első benyomásban ennek ez utcának a megjelenése döntő szerepű.
- A kerti építményeket lehetőleg fából kell kialakítani. Fémből készült kerti építményeket növényzettel javasolt befuttatni (borostyán, vadszőlő, lila akác, trombitafolyondár, lonc).
- A Perczel utca É-i végén lévő zöldterület minőségi fejlesztését kertépítészeti terv alapján javasolt elvégezni.
- Az udvarok kialakításánál a régi tradicionális paraszti udvarképre célszerű törekedni, sok virágos növényvel. Burkolatot környezetkímélő burkolóelemekből, térkövekből ajánlott építeni, un. „száraz” lerakással, gépkocsi beálló céljából, ill. behajtáshoz a kerekek nyomsávjában.
- Hársfa sor – Diófa sor, Park sétány területét kertépítészeti eszközökkel, szakági terv alapján fejleszteni kell.
- A „városkapu” környezetének esztétikai kialakítását, fásítását kertépítészeti terv alapján javasolt elvégezni. Ipari-gazdasági fejlesztés esetén javasoljuk az új létesítmények tájba illesztésére vonatkozó zöldterületi előírások kidolgozását.
- Az erdőterületeken a tájidegen fajokat vissza kell szorítani, őshonos növényzettel kell új telepítéseket létrehozni. Védett erdő esetében a kedvező természetvédelmi állapot fenntartása irányában kell az erdőgazdálkodást folytatni. A változatos tájkép, és a kedvező ökológiai körülmények megteremtése érdekében mezővédő erdősávok telepítését, tájfásítást célszerű szorgalmazni a szántóterületeken.
- A magas talajvízállású, vagy vízparti helyeken a természetes növényzet megóvása az elsődleges cél, és ezzel az ökológiai folyosó további erősítése. Mérnökbiológiai módszerek alkalmazása indokolt ezeken a területeken.
- Fásításra első sorban az őshonos fafajaink alkalmasak, nevezetesen: Korai juhar (*Acer platanoides*), Éger (*Alnus glutinosa*), Közönséges nyír (*Betula pendula*), Magas kőris (*Fraxinus excelsior*), Virágos kőris (*Fraxinus ornus*), Kislevelű hárs (*Tilia cordata*), Nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*), Fehér fűz (*Salix alba*), Fehér nyár (*Populus alba*) termőhely adottságaitól függően alkalmazva. Kis lombú fajként ajánlható: csörgőfa (*Koeleruteria paniculata*), Gömbkőris (*Fraxinus excelsior* *Nanaglobosa*), Molyhos tölgy (*Quercus pubescens*)
- Cserjefajok közül a következők javasolhatók: Trombitafolyondár (*Campsis radicans*), Mályvacserje (*Hibiscus siriacus*), Cserjés pimpó (*Potentilla fruticosa*), Japán gyöngyvessző (*Spiraea japonica*), Kékszakáll (*Caryopteris incana*),
- Kerti építmények befuttatására alkalmas növényfajok: vadszőlő (*Parthenocissus tricuspidata*), Borostyán (*Hederahelix*), Lila akác (*Wisteria sinensis*), Iszalag (*Clematis jackmanii*). Lonc-fajok

6. JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK, KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK KIALAKÍTÁSA*

* A példák bátaszékiek, ettől eltérő esetben jelezzük.

Új épületek:

Az általános iskola bővítése tömegformálásával, tetőidomaival, a relatíve keskeny épületrészek alkalmazásával jól illeszkedik a meglévő épülethez és érzékelhetően rokonságban áll a település hagyományos építészeti karakterével.

A tanuszoda jól tagolt tömegeivel, lyukasztásos nyílásrendjével hagyománytisztelően, mégis mai elemekkel illeszkedik a település építészeti értékeihez.

Az új óvoda egyenes gerincű, nyújtott tömegével jól hasonul a település hagyományosan keskeny, hosszú épületekkel való beépítéséhez.

Lajvér belterületén építés alatt áll a Szeleshát birtok üzemcsarnoka. Telken való elhelyezése, tömege, tetőformája szerencsés. Bár nem hagyományos építőanyagokból épül - szerelt, könnyűszerkezetes épületről van szó - semleges színe jó választásnak mondható.

Épület felújítások, jókarban tartás:

Lakóépület komplex felújítása (tető, homlokzat, nyílászárók), jó színválasztással.

Lakóépület komplex felújítása (tető, homlokzat, nyílászárók).

Lakóépület komplex felújítása (homlokzat, nyílászárók), jó színválasztással.

Lakóépület jókarban tartására példa. Eredeti állapotában őrzik az épület homlokzatát, nyílászáróit, kerítését, fedését. Jó a színválasztás is – nem unalmas, de nem is tolakodó.

Lakóépület jókarban tartására példa. Eredeti állapotában őrzik az épület homlokzatát, nyílászáróit, kerítését, fedését. A színválasztás a lábazati kék szín vonatkozásában nem szokványos, de az összbenyomás megnyerő.

Kerítések:

Végtelen egyszerűséggel, de kifinomult ízléssel és praktikummal készített fonatos kerítés. A rögzítések léptéke, megoldása, a felső részen a fonat egyszerű tekeréssel való rögzítése, mely felálló drótvégeivel egyszerre ad ritmust a szerkezetnek és biztosít védelmet a behatolás ellen.

Az új óvoda falazott kerítése a markáns sarok pillérrel, mai formavilággal jól követi a hagyományokat.

A templomkert kerítésének új szakasza karakterében a meglévőhöz igazodik, de mai formavilággal, egyszerűbb anyagokkal. Aki ránéz, érzi, hogy a templom kerítéséhez tartozik, de érzékeli kortárs mivoltát is.

Járdák:

Egyszerű betonlapból készített járda, karbantartott zöldfelülettel. A csapadékvíz a járdáról a zöldfelületre folyik, jól hasznosul. A járda felület raszterezettsége még éppen nem túl elaprózott, nyugalmat sugall.

Klasszikus, dilatált betonjárda, melyet egyszerű beton folyóka kísér. Mellette a járda felé lejtő gondozott, növényesített gyepes felületet látunk. A csapadékvizet a folyóka vezeti el. A telekhatárra települt, zárt sorú épületsorhoz ennél jobban illeszkedő kialakítást nehéz találni...

Árkok:

Az útfelület és a telekhatárhoz simuló járda közötti széles zöldsávban sekély mélységű, enyhe rézsűvel kialakított, karbantartott árok. Az átereszek egyszerű „sík lemezek”. Az út és az áteresz, illetve az áteresz és az ingatlan kapuja közötti zöldsávot csak keréknyomnyi „burkolat” keresztezi, így a zöldet alig szakítja meg tőle elütő felület.

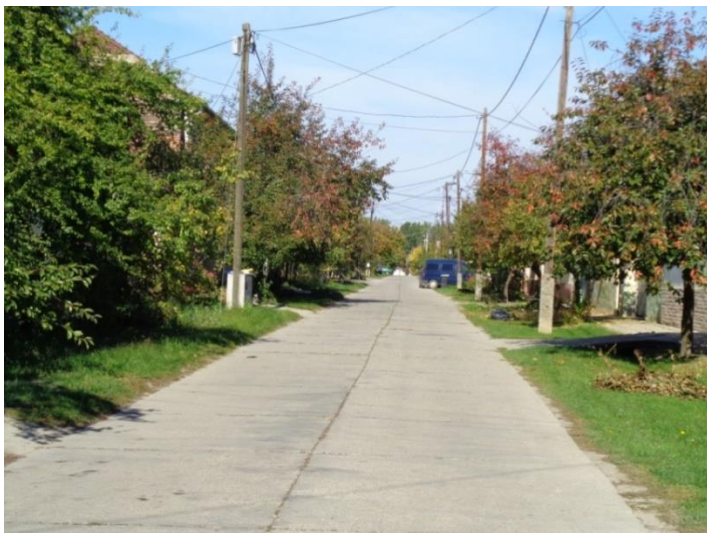

Helyenként az átereszt fagerendákkal alakították ki, ami természetközeli, barátságos megjelenést biztosít.

Zöldfelületek kialakítása:

Egy mutatós beültetés utcafásításra jól használható *Prunusserulata* Cansan fafajjal

Jellegzetes utcakép, a fásítást gyümölcsfákkal végezték. Általában ez az utcakép jellemző Bátaszékre.

Az uszoda környezetében a növényzet valóban díszítő értékű, és a fenntartása is megfelelő.

7. JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Kerékpár tárolás:

Az iskola bővítése kapcsán létesített kerékpár tároló két hosszú tömegből illesztett kialakításával, kézenfekvő, egyszerű megoldásaival szépen illeszkedik a hagyományos beépítési rendhez. Zöld sövényből kialakított „homlokzata” a takarás és a zöld megjelenése szempontjából is előnyös.

Reklám hordozók, hirdető felületek:

Az épület falán elhelyezett információs vitrin jó megoldás. Nincs rosszabb, mint amikor a nyílászárók üvegezése van teleragasztgatva a hirdetményekkel....

1. Melléklet

Települési értékleltár a helyi védelem alatt álló értékek kataszterével